№ 79 ՇԱԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 18

1909
ՆՐԵՍՈՒՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 18 № 79

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ
(37-ՐԴ ՏԱՐԻ)
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».
12 ամս. 10 րուբ., 11 ամս. 10 ր., 10 ամս. 9 ր., 9 ամս. 8 ր., 7 և 6 ամս. 6 ր., 5 ամս. 5 ր., 4 ամս. 4 ր., 3 ամս. 3 ր., 2 ամս. 2 ր., 1 ամս. 80 կ. և առաքման ծախք՝ 20 կ.։ Ամերիկա տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա 30 ֆրանկ, Պարսկաստան 10 րուբլի, Թիւրքիա 120 ղրուշ։ Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։
Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торговаго Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршалковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

Շաբաթ, ապրիլ 18-ին,
ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ԱՄԱՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏԷԶՈՒՄ
ԾԲԵՂ ՁԲՕՍԱՆՔ
Ցօգուտ Ներսիսեան դպրոցի չքաւոր աշակերտներին օգնող ընկերութեան։
ԾՐԱԳԻՐԸ.— Գնացք՝ «Տարվայ 4 եղանակները» — պ. Օվերլօյի ղեկավարութեամբ։ Մանկական խաղեր։ ԺԱՆ-ԳԻԼՈՒՄ։ Կարթ։ Պատ-շօ (ձիարշաւ)։ Նշան-առնել։ Վիճակախաղ՝ առանց տարվելու։ Պարեր պ. Օվերլօյի ղեկավարութեամբ։ Երկու Զինւորական-երաժշտական խումբ։ Ասիական երաժշտութիւն։ Աշակերտական խմբերգեր։
Սկիզբը ժամը 4-ին, կէսօրից յետոյ։
(ու. շ.) առ. 317. 2—2

Թիֆլիսի Ժողովարան
Շաբաթ, ապրիլ 18-ին
Ընտանեկան երեկոյթ
ՌՈՒՍ ՍԻՐՈՂՆԵՐԻ ԽՈՒՄԲԸ
կը ներկայացնէ
I
„Ночь на дачѣ“
(Мужъ на прокатъ)
Կոմ.-հանաք 2 գործ., հեղ. Շտալի
II
„Деньщикъ подвелъ“
Հանաք 1 գործ., հեղ. Տուրբինի
Երեկոյթին կը նուագէ երաժշտախումբը։
Ներկայացումից յետոյ Պարեր
Ներկայացման համար մուտքի վճարն է 1 ր. մինչև 30 կոպ.։
Հիւրերը Թոյլատրվում են համաձայն ընդհանուր հիմունքների։
Սկիզբը երեկ. 9 ժամին։
Տոմսակները վաճառվում են Ժողովարանի շվէյցարի մօտ։
(ու. շ.) առ. 318. 2—2

ԹԻՖԼԻՍԻ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
եկող հիւանդների համար ամեն օր, Վօկզալնայա 8, տ. Էնֆիաճեանցի։
Տելեֆոն 695
Ե. Գ. ՖԷԴՕՐՕՎ ամեն օր, բացի չորեքշաբթի և կիրակի օրերից, $8^1/_2$-ից մինչև $9^1/_2$, ներքին հիւանդ.։
Վ. Դ. ԳԱՄԲԱՇԻՁԷ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 11—12 ժամը, ներքին և երեխաների։
Բ. Ա. ՊՕՊՕՎԵԱՆ երկուշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ 12—1 ժամը, կոկորդի քթի և ականջի։
Գ. Մ. ՄԱԿԱՐԵԱՆ երեքշ. և ուրբաթ օրերը 12—1 ժ., ներքին։
Ա. Ն. ԴԻԱՍԱՄԻՁԷ ամեն օր, $11^1/_2$-ից մինչև $12^1/_2$ ժ., սիֆիլիս և կաշուէ հիւանդութիւններ։
Ն. Մ. ՄԵԼԻՔՕՎ ամեն օր, խիրուրգիական և կանանց հ. 1—2 ժամը։
Ի. Դ. ԳՕՄԱՐԹԷԼԻ ամեն օր, ներքին և երեխաների, 2—3 ժամը։
Բ. Ս. ՄՈՒՍԽԷԼՕՎ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, $2—2^1/_2$ ժ., աչքի հիւանդ.։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ա. Գ. ՄԻՐԶՕՅԵԱՆ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 6—7 ժ., ներքին և երեխաների։
Ն. Գ. ՉԻՉԻՆԱՁԷ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 6—7 ժ., ներքին և երեխաների։
Հիւանդանոցում կատարվում են միկրոսկօպիական, բակտէրիօլօգիական և քիմիական հետազօտութիւններ, նոյնպէս ծաղիկի պատուաստում և ծծմայրերի քննութիւն։ Վճար խորհրդի համար 50 կոպէկ։
(օ. մ.) առ. 38. 100—28

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ
Ժողովրդական ներկայացումների կազմակերպ.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ
Կիրակի, ապրիլի 19-ին
կը ներկայացվի
ԱՐԴԻՒՆԱՒՈՐ ՊԱՇՏՕՆ
Կոմ. 4 գործ., հեղ. Օստրօվսկու
Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 8-ին։
Տեղերը գասը 5 կոպէկից մինչև 50 կ.
Տոմսակները վաճառվում են Թատրոնի կասսայում։
(ու. կ.) (առ.) 322. 2—1

Յօգուտ Կովկասի Հայ Ուս. և Վարժ. Միութեան
Կիրակի, ապրիլի 19-ին
ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԱՅԳՈՒՄ
(Միքայէլեան փող. № 107)
Կայանալու է
ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ԶԲՕՍԱՆՔ
ԾՐԱԳԻՐ.—Վիճակախաղ, Բաղդի տակառ, Կարթ, Օղակների խաղ, Սինեմատօգրաֆ, Օդապարիկ, Մանկական խաղեր, Բուֆէտ, Երկու նուագախումբ։
Մուտքը՝ մեծերի համար 30 կ., փոքրերի համար 20 կ.։
Զբօսանքն սկսվելու է ժ. 3-ին ցերեկվայ։
(առ.) 321. 3—2

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ ԵՆ

Լօնդօնից խփված հեռագիրը գուժում է, որ հայերի կոտորածը Ադանայում սոսկալի է եղել, որ անցեալ շաբաթ օր, ապրիլի 11-ին, ափ իջած Թիւրքական զօրքերը կիրակի օրը, ապրիլի 12-ին, անհելի կոտորած սարքեցին հայերի մէջ։ Միայն կրակի մէջ այրվել են հազար հոգի հայեր, իսկ փախչել փորձողները գնդակահար էին լինում զինւորների ձեռքով։

Ապա հեռագիրը գուժում է, որ ամբողջ Ադանայի վիլայէթում սպանված են մօտ 30,000 մարդ։

Ուրեմն, այն զօրքերը, որ Թիւրքական իշխանութիւնները պահանջել էին որպէս թէ կարգ և անդորրութիւնը վերահաստատելու, խաղաղ և անմեղ ժողովուրդը պաշտպանելու, ափ իջնելով նաւերից՝ իրանց միսսիա համարել են միայն կոտորել, ջարդել, բնաջինջ անել հայերին։ Եւ այդ այն ժամանակ, երբ Կ. Պոլսում Թիւրքական ազգային ժողովը գահընկէց էր հռչակում սուլթան Աբդիւլ-Համիդին։ Ուրեմն, սուլթան Աբդիւլ-Համիդը, որ իր Թագաւորութեան օրով խողխողել տուեց մօտ 300,000 հայեր, գահընկէց լինելու րոպէին իսկ կարողացաւ իր փլատակների տակ Թաղել տալ նորից հազարաւոր հայեր։ Եթէ ի նկատի ունենանք, որ Ադանայում և առ հասարակ Կիլիկիայում ամենաստուար քրիստոնեայ ազգաբնակութիւնը հայերն են, ուրեմն այդ սպանված 30,000 հոգին եթէ ամենքն էլ հայեր չեն, յամենայն դէպս մեծ մասը հայեր են։

Ի՞նչ է լինելու այս ամենի վերջը։ Արդեօք նոր Թագաւորութիւնը կարողանալո՞ւ է զսպել Թիւրքական զօրքերի այն մասը, որ վարակված է ֆանատիկոսութեամբ, որ հայի մէջ տեսնում է միայն իսլամի և խալիֆի կատաղի Թշնամի, որ այդ Թշնամուն բնաջինջ անելը իր նուիրական պարտականութիւնն է համարում։

Երբ Թիւրքիայի միւս ժողովուրդների համար գահի փոփոխութիւնը երջանկութիւն է բերում, երբ ամենքը ուրախանում, հրճւում են ձեռք բերված ազատութեամբ, հայը ընկղմվում է խորին սուգի, լաց ու կոծի մէջ. հայի զաւակներն են յօշոտվում, մորթոտվում, կենդանի այրվում։

Ե՞րբ պէտք է վերջ լինի այս ամենին։ Ե՞րբ հայը պէտք է դադարէ ամենքի համար քաւութեան նոխազ լինելուց։

Եւ ի՞նչ են անում Կ. Պոլսում կաթողիկոս, պատրիարք, ազգային երեսփոխանական ժողով, քաղաքական ժողով, մամուլ։ Ի՞նչ կարող են անել։ Ունի՞ հայը աշխարհիս երեսին որևէ բարեկամ, հովանաւոր, սրտացաւ։ Ո՞վ ստեղծեց հայի համար այդպիսի անպաշտպան, անօգնական դրութիւն։

Ահա հարցեր. բայց հնարաւո՞ր է ընել այդ հարցերը։ Այս րոպէիս մեր լեզուն կաշկանդված, անդամալուծված է աղէտի մեծութեան, անօրէնութեան առաջ։ Մենք միայն լացել, հառաչել կարող ենք. կարծես այդ է վիճակված հային։ Մեզ մնում է միայն [illegible] ցանել մեր գլուխներին, լացել մեր զաւակների, մեր մայրերի, մեր հայրերի, եղբայրների և քոյրերի մարտիրոսական մահը։

Եւ Թիւրքիան ձեռք է բերում իր ազատութիւնը տասնեակ հազարաւոր հայերի արիւնով։

Հ. Առաքելեան

ԿՈՏՈՐԱԾՆԵՐ ԱԴԱՆԱՅՈՒՄ

Մերսինա, 16 ապրիլի

Ադանայում կարճատև հանդարտութիւնից յետոյ, երէկ դրութիւնը ամենալուրջ կերպով վատթարացաւ։ Ապրիլի 13-ին սպանվեց 2000 հոգի։ Կոտորածի ժամանակ տեղի էին ունենում ամենասոսկալի գազանութիւններ։ Աննկարագրելի կարիք է տիրում։ Դրութիւնն առանձնապէս բարդանում է նրանով, որ Թիւրք զինւորները մասնակցում են հայերի հալածանքներին։ Վախենում են, որ զօրքերը կը յարձակվեն հայերի վրա, որոնք Թագնված են միսսիոներական համայնքի շինութեան մէջ։ Հայերը հեռանում են նաև Մերսինից,—ուր առայժմ ամեն ինչ հանգիստ է—դէպի Կիպրոս և Բէյրութ։ Ադանայի գերման-լեվանտեան բամբակագործութեան գրասենեակը քարուքանդ է և կողոպտված։ Օտարազգիները վախենում են իրանց կեանքի համար (Հ. Գ.)

Լօնդօն, 16 ապրիլի

«Թայմսին» հաղորդում են Մերսինից ապրիլի 13-ին, որ այնտեղ գնացած Թիւրքական երկու գնդերը անցեալ շաբաթ օրը մեկնեցին Ադանա և լոյս կիրակի գիշերը այնտեղ ապրող հայերի մէջ սոսկալի կոտորած սարքեցին։ Հայերի գոյքն ու ստացուածքն այրված է. կրակում զոհվել են մօտ հազար հայեր։ Փախչելու փորձ անողներին զինւորները գնդակահարել են։ Ամբողջ Ադանայի վիլայէթում մօտաւոր հաշւով սպանվել է մօտ երեսուն հազար մարդ։ Շատ մեծ են նաև եւրոպացիների նիւթական կորուստները։ (Հ. Գ.)

Մերսինից՝ հիւպատոսական զեկուցումների համեմատ, Ադանան համարեա ամբողջապէս կրակի ճարակ է դարձած։ Հայերը ամբողջապէս սրի են քաշվել։ Եզուիտների և Սուրբ Ժոզէֆինայի օրդէնի մի քանի կաթօլիկ միսիօնէրական հիմնարկութիւններ կրակի զոհ են գնացել։ Մարդիկ ազատված են։ (Հ. Գ.)

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Վաշինգտօն, 16 ապրիլի

Նախագահ Տաֆտը հեռագրով հաւատարիցրեց սուլթան Մուհամմէդ V-ին Միացեալ-Նահանգների ազգաբնակութեան և կառավարութեան բարեկամութիւնը և ցանկացաւ բարօրութիւն ու բաղդաւորութիւն։ Պետական դեպարտամենտը տեղեկացրեց Թիւրքաց միսսիային, որ նա ընդունում է Մուհամմէդ V-ին նոր սուլթան։ (Հ. Գ.)

Սալօնիկ, 16 ապրիլի

Աբդիւլ-Համիդը ժամանեց գիշերը արտակարգ գնացքով՝ տասնևմէկ կանանց, երկու պրինցների, վեց անձանց և նախկին շքախմբի ուղեկցութեամբ։ Զօրքերով շրջապատված կայարանում նրան սպասում էին մի քանի բարձրաստիճան պաշտօնեաներ և Ռօբիլանդ փաշան։ Աբդիւլ-Համիդը փոխադրված է հեծելազօրքի հսկողութեան տակ Ալլատինի վիլլան, ուր կը պահվի զինւորական խիստ հսկողութեան ներքոյ։ (Հ. Գ.)

Կ. Պօլիս, 16 ապրիլի

Առաւօտեան 10 ժամին բացվեց պատգամաւորների ժողովի գոնփակ նիստը։ Մամուլին այդ միջոցին արգելվեց մտնել պարլամենտ։ Մէկ և կէս ժամին մամուլին Թոյլատրվեց մտնել։ [illegible] կական նիստը պատգամաւորների ժողովի շինութեան մէջ՝ Սայիդ փաշայի նախագահութեամբ։ Քննվում է սահմանադրութեանը սուլթանի երդումն տալու հարցը։ Մի քանի պատգամաւորներ պնդում են, որ սուլթանն արդէն երդումն տուեց սերասկէրիատում, միւսները առարկում են։ Որոշված է հրաւիրել սուլթանին սահմանադրութեանը հանդիսաւոր կերպով երդումն տալու համար պարլամենտի շէնքի մէջ, ապա վճռվեց Թակսիմեան զօրանոցների պաշարման ժամանակ սպանված առաջաւոր զօրաբաժնի հրամանատար մայօր Մուխտար-բէյի Թաղման կարգը կատարել։ Զեկուցվեց Մահմուդ-Շէֆքէթ փաշայի հեռագիրը, որ զօրքը զգուշութեան համար որոշեց Աբդիւլ-Համիդին փոխադրել Սալօնիկ և որ այդ որոշումն արդէն ի կատար է ածված։ Ժողովը, հաւանութիւն տալով զօրքի գործողութիւններին, ցերեկվայ մէկ ժամին փակվեց։ Պատգամաւորները և սենատօրները գնացին Մուխտար-բէյի Թաղմանը։ Կոմիտէտի ազդեցիկ անդամները հաւատացնում էին Պետերբուրգի Գործակալութեան Թղթակցին, որ Աբդիւլ Համիդի կեանքը կը խնայվի։ (Հ. Գ.)

Կ. Պօլիս, 16 ապրիլի

Եռանդուն կերպով շարունակվում է, ապրիլի 15-ին սկսված զօրքերի փոխադրութիւնը իրանց նախկին տեղերը։ Այսօր աւարտվեց բոլոր կամաւորների յետ ուղարկումը։ Մայրաքաղաքում մնաց միայն մի դիվիզիա, որը կը տեղաւորվի զօրանոցներում քաղաքից դուրս։ Մտադրութիւն կայ ոչնչացնել քաղաքային զօրանոցները։

Նոր սուլթանը յայտնեց, որ ինքը մտադիր է սահմանափակել պալատը ամենահամեստ միջոցներով։ Մտադրութիւն կայ նշանակել ընդամենը երեք քարտուղար, երեք սենեկապետ և տասը ադիւտանտ։ Ահմէդ-Րիզայի խորհրդով առաջին քարտուղար է նշանակված յայտնի գրող և հրապարակախօս Խալիլ Զիա-բէյ, առաջին սենեկապետ է նշանակված արտաքին գործերի մինիստրի դիւանատան կառավարիչ Լիւֆտի-բէյ, առաջին ադիւտանտ՝ առաջին զօրաբաժնի նախկին հրամանատար Նազըմ փաշա։ Մեծ վէզիր Թէվֆիկ փաշան պնդում է իր հրաժարականի վրա, ուզենալով հանգստանալ կրած դէպքերից յետոյ։ Նա և Ահմէդ-Րիզան ամեն օր այցելում են սուլթանին։ Վաղվան սելամլըքը՝ առաջին անգամ 25 տարուց յետոյ՝ տեղի կունենայ Սօֆիայի մզկիթում։ Մտադրութիւն կայ Եըլդըզի պարկը հրապարակական դարձնել, իսկ պալատը Թանգարան։

Զինւորական դատարանը Խուրշիդ փաշայի նախագահութեամբ մեծ եռանդով զբաղված է մարտի 31-ի դաւադրութեան քննութեամբ։ Դատարանը 17 բաժանմունքներ ունի, որոնք գործում են ինքնուրոյն։ Ի կատար են ածվել արդէն շատ դատավճիռներ։ Մայրաքաղաքի նախկին պրէֆէկտ Համդին, որը կալանաւորված էր, սպանվեց փախուստի փորձ անելու ժամանակ։ Գտնված են արդարադատութեան նախկին մինիստրի և շատ օֆիցէրների սպանողները։ Սպանողների մի մասը հրացանի է բռնված սէրասկէրիատի բակում։ Պրինց Սաբահէդդինին բաց Թողին բանտից, ներողութիւն խնդրելով որ բանտարկել են նրան առանց բաւարար պատճառների։ (Հ. Գ.)

Կ. Պօլիս, 16 ապրիլի

Ցուցակագրվում է Եըլդըզում գտնվող գոյքը, որ պաշտպանում են կոմիտէտի զօրքերը։ Պալատական սպասաւորներին պալատից տանելու ժամանակ ձեռք առնված միջոցների շնորհիւ պալատի գոյքը չը կողոպտվեց։

Քաղաքը հրավառված է։ Ի նշան այն բանի, որ շուտով պաշարողական դրութիւնը կը վերցվի, Թոյլատրված է փողոցներում մնալ մինչև երեկոյեան ժամը 10-ը։

Դեսպանները գահի փոփոխու- [illegible] երեկոյեան։ Այժմ դեսպաններից իւրաքանչիւրի պաշտպանութեան համար Թողնված է մէկական ժանդարմ և ասկեար։ (Հ. Գ.)

Կ. Պօլիս, 16 ապրիլի

Կատարելապէս մտացածին է այն լուրը, որ Բիւրհան-Էդդինը կենտրոնացնում է զօրքերը Փոքր-Ասիայում և սուլթան է հրատարակված Աբդիւլ Համիդի այնտեղ փախած կողմնակիցների կողմից։ Բիւրհան-Էդդինը ամենևին կողմնակիցներ չունի։

Գաւառներից եկած լուրերը հանգստացուցիչ բնաւորութիւն ունեն. ամեն տեղ ուրախութիւն է արտայայտվում նոր Թագաւորութեան առիթով։ Միայն Էրզրումում տրամադրութիւնը ճնշված է։

Քեամիլ փաշայի որդին հարցաքննութեան ժամանակ յայտնել է, որ Բիւրհան-Էդդինը կաշառում էր զինւորներին։ Այդ էլ ծառայեց իբրև գլխաւոր շարժառիթ Աբդիւլ-Համիդի գահընկէցութեան, որովհետև յայտնի է, որ նա, սուլթանի սիրելի որդին լինելով, գործում էր նրա ղեկավարութեամբ ու, անշուշտ, նրա համաձայնութեամբ կամ Թելադրութեամբ։ («Б.»)

Նոր սուլթան Մուհամմէդ V-ը գերմանական մի ժուրնալիստի հետ խօսելիս ասել է. «Ես անկեղծօրէն համակրող եմ մամուլին, միշտ եղել եմ ազատամիտ ու կը մնամ հաւատարիմ ծառայ սահմանադրութեան, որի մէջն եմ գտնում Թիւրքիայի փրկութիւնն ու բաղդաւորութիւնը»։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Բանակը Մարանդի մօտ.—16 ապրիլի (մինչև Ջուլֆա պօստով).

Ապրիլի 15-ին զօրաբաժինը անարգել հասաւ Մարանդ, Ջուլֆայից 65 վերստ հեռաւորութեամբ։ Ճանապարհին գեներալ Սնարսկու մօտ եկաւ Մարանդի նահանգապետի մունետիկը, որը հաղորդեց նահանգապետի ողջոյնը և նրա խնդիրը՝ չը շարժվել առաջ, որ իր գլխաւոր հրամանատարից հեռագիր է ստացված, որով պատուիրվում է իմանալ, Թէ ինչո՞ւ են շարժվում ռուսները և արդեօք Թոյլտուութիւն ունե՞ն պարսից իշխանութիւններից, և որ գլխաւոր հրամանատարը պատւիրագրում է միջոցներ ձեռք առ-

նել, որպէսզի զօրախմբին ոչ մի ճրնշողութիւններ չը պատճառեն։ Գեներալ Սնարսկին մունետիկին պատասխանեց, որ կը գնայ առաջ։ (Հ. Գ.)

—

Թաւրիզ, 16 ապրիլ

Կ. Պօլսի դէպքերը միանգամից վատթարացրին դրութիւնը։ Անջումանները դարձան կամակորներ և կտրականապէս մերժեցին շահի առաջարկութիւնը—մտցնել շարիաթի վրա հիմնված սահմանադրութիւն։ Ֆէդայիները վերստին խօսեցին կռիւը շարունակելու մտքով։ Այդ նպատակով նրանք եռանդով լրացնում են իրանց հացի պաշարները շահի թոյլատրած մթերքների մատակարարութեամբ։ Վերջինս շատ քիչ քանակութեամբ է բերվում։ Ազգաբնակութեան մասսան դեռ քաղցած է։ Բոյն է դրել սովի տիֆը։ Ագիտացիան և տիրող անիշխանութիւնը ուժեղ թափով անհանգստացնում են եւրոպացիներին, որոնք անհամբեր սպասում են խռովութեան վախճանին։ Ուրմիայի մասին տարածվում են յուզալից լուրեր. արդէն երրորդ շաբաթն է, որ այնտեղից հիւպատոսական պօստը չէ ստացվում։ (Հ. Գ.)

—

Լոնդոն, 16 ապրիլ

Ռէյտէրին հեռագրում են Թէհրանից, որ շահը յայտնի ռէակցիոն Նաքիս-Սալթանէին նշանակեց հրաժարական տուած մեծ վէզիրի և զինուորական մինիստրի յաջորդ։ Պաշտօնից արձակվեց Թէհրանի փոխ-նահանգապետը, որի վրա է ընկնում—ընդհանուրի համոզմունքով—բաստ նստած Շահ-Աբդուլազիմի սպանութեան մեղքը։ (Հ. Գ.)

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Պետերբուրգ, 16 ապրիլ

Գերմանական դեսպան կոմս Պուրտալէսը այսօր տեղեկացրեց ռուսաց կառավարութեանը, որ Գերմանիան ընդունել է Բուլգարիայի անկախութիւնը։ (Հ. Գ.)

—

Վիէննա, 16 ապրիլ

«Կոր. Բիւրօն» Սէրաէվից հաղորդում է, որ արժանահաւատ աղբիւրից քաղված տեղեկութիւնների համաձայն, մօտ օրերս չերնոգօրական մի հրոսակախմբի և Օգրադէնիկի թիւրքաց զօրամասի միջև, Պլեվլէից չորս ժամվայ հեռաւորութեան վրա, դէպի հա[illegible] Հրոսակախումբը կորցրեց 12 մարդ, ի թիւս որոնց՝ առաջնորդին։ Թիւրքաց զօրամասի կորուստներն անյայտ են։ (Հ. Գ.)

—

Տանժէր, 16 ապրիլ

Տանժէրի, Լարաշի, Սաֆֆիի, Մազագանի և Մահադօրի ծովափնեայ քաղաքների բոլոր կաիդներին Մուլէյ-Հաֆիդը պատուիրեց Ֆէց ուղարկել մեծ քանակութեամբ զինուորներ, զէնքեր և ռազմամթերքներ, որովհետև Ֆէցի շրջակայքի բոլոր կաբիլները մասամբ առանձին, մասամբ միասին դիմում են Ֆէցի դէմ։ Լուրերին նայած, մի քանի տեղեր Ռօգիին սուլթան են հռչակել։ (Հ. Գ.)

—

Լոնդոն, 16 ապրիլ

Պալատի այսօրվայ նիստում պետական գանձատան կանցլէրը ներկայացրեց բիւջէն։ Պատգամաւորների աթոռները լի են։ Կանցլէրի ճառը լըսվում է վերին աստիճանի ուշադրութեամբ, որովհետև բուրբերի պատերազմից յետոյ առաջին անգամ է բիւջէն դեֆիցիտ տալիս։ Բոլորն էլ անհամբերութեամբ կամենում են իմանալ, թէ ինչպիսի առաջարկութիւններ է անելու կառավարութիւնը նրան ծածկելու համար։

Անցեալ տարվայ դեֆիցիտը կազմում է 714,000 ֆունտ ստէրլինգ։ Իսկ այս տարի ընդհանուր դեֆիցիտ սպասվում է 15,500,000 ֆունտ ստէրլինգ։ (Հ. Գ.)

—

Այսօր, ապրիլի 18-ին, նոր տոմարով մայիսի մէկին, արևմտեան բանւոր դասը կատարում է իր սիրած տօնը։ Ինտերնացիօնալի վախճանից շատ յետոյ, երբ կրկին հաւաքվեցին միջազգային համագումարի զանազան երկիրների բանւորական ներկայացուցիչները Պարիզում 1889 թւին, սահմանվեց այս տօնը, որպէս բանւորական մի ցոյց և որպէս միջոց սօցիալիզմի քարոզման—պրօպագանդայի։ Տակաւին ոչ այնքան ուժեղ և անկազմակերպ բանւորները 90-ական թւականներին այս տօնը կատարելիս ունենում էին ընդհարումներ ոստիկանութեան և յաճախ զօրքերի հետ, որոնցից լինում էին և մահվան դէպքեր։ Այժմ տօնակատարութիւնը անցնում է խաղաղ, կարդացվում են դասախօսութիւններ, տեղի են ունենում զուարճութիւններ ընկերական շրջաններում։

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

—

Էրզրում, 5 ապրիլ

Տեղիս Երիտ. Միութեան լսարանական մասնախմբի նախաձեռնութեամբ մի բանախօսութիւն տեղի ունեցաւ։ Բանախօսն էր պ. Փիլոս։ Բանախօսութեան թեման էր սահմանադրութեան էութիւնը և սահմանադրասէրների կատարելիք դերը։ Պ. Փիլոսն այն միտքը յայտնեց, թէ օսմ. նորահաստատ սահմանադրութեանը վտանգ է սպառնում, իսկ այդ վտանգը չքացնելու համար ոչ միայն պարլամենտն ամբողջովին պիտի կուի, այլ և Թիւրքիայի 25 միլիօն ազգաբնակութիւնը միակամ և միահամուռ ոյժերով պիտի պաշտպան կանգնէ ազատութեան նշանաբանին։

Բանախօսը բուռն ծափահարութեամբ վարձատրվեց։

Ապա ունկնդիրների բազմութիւնն ուղղըվեց եկեղեցի, ուր դաւթում խօսեց Ե. Թամարեան՝ հրաւիրելով հայերին կամաւոր [illegible] վելու է «միլլի թաբուր» և կազմվելու է այսպէս՝ 150 հայ, 150 թիւրք և 100 հոգի էլ կանոնաւոր զօրքից։ Այդ ազգ. միլիցիայի պաշտօնն է լինելու պաշտպանել սահմանադրութիւնը, եթէ նրա տրամադրութիւններին վտանգ սպառնայ։

Թամարեանի բանախօսութիւնից յետոյ եկեղեցու զանգակները հնչեցին։ Հսկայ ամբոխը գնալով աճում էր անհաւատալի արագութեամբ։ Ապա ցուցարարների այդ հսկայական թափօրն առաջ շարժվեց դէպի սէրայ, առաջնորդութեամբ Սանասարեան վարժարանի երաժշտախմբի։ Թափօրը քանի առաջ գնում, այնքան աւելի էր աճում։ Ճանապարհին նրան միացան թիւրք կամաւորներ։ Թափօրը Մօկրօվ և Իդադիէ զօրանոցների առաջ խանդավառ ցոյցեր արեց։ Թափօրին միացել էին, ի միջի այլոց, Թիւրքական Սանիէ ուսումնարանի աշակերտութիւնը, զօրախմբեր, տեղական վալին, կոմենդանտը և այլ բարձրաստիճան անձինք։ Նախ մի մօլլա աղօթք կարդաց։ Ապա խօսեց մի զինուորական օֆիցեր՝ ցոյց տալով սուլթան Համիդի 32 տարվայ խարդախ քաղաքականութեան պատճառով Թիւրքիայի ամբողջ ազգաբնակութեան կրած անօրինակ չարչարանքն ու հեծեծանքը։ Նա ցոյց տուեց յուլիսի 11-ի յեղափոխութեան առաջացրած բարիքները և ապա մատնանշեց այն սև ապագան, որը մարտի 31-ի յեղաշրջմամբ սպառնում է ամբողջ երկրին և որին դիմադրելու համար պէտք է բոլորս միանանք հոգով ու սրտով։

Իւրաքանչիւր ճառախօսութիւնից յետոյ նուագում էին զինուորական երկու և Սանասարեան վարժարանի նուագախմբերը։

Ապա դարձեալ խօսեցին մի հայ և մի թիւրք օֆիցեր։ Դրանից յետոյ հրացանաձիգների 19-րդ գունդը (400 հոգի) ճանապարհվեց դէպի Կ. Պօլիս՝ օգնելու այնտեղի երիտ.-թիւրքերի բանակին։

8 ապրիլ

Երէկ առաւօտեան ժամը 3-ին (ըստ թիւրքաց) ծանուցվեց կամաւորներին, որպէսզի սէրայ գնան։ Կառավարական կարգադրութիւնը կատարվեց։ Սէրայում կամաւորներին ինչ-որ խոստացել են...

Գիշերս ժողովներ են տեղի ունեցել մըզկիթներում, և մօլլաները հակասահմանադրական քարոզներով գրգռել են մոլեռանդ մուսուլմաններին և մինչև իսկ հեծեալ ու հետևակ զինուորներին։

Այս առաւօտ կայծակի արագութեամբ լուր տարածվեց, թէ սէրայում մեծ իրարանցում կայ, թէ իբր ընդհարում է սկըսվել։ Հայերը և թիւրքերը անմիջապէս խանութները փակեցին և իրանց տներն ապաստանեցին։ Տիրեց ընդհանուր սարսափ։ Այսօր ամբողջ օրը քաղաքիս գլխաւոր փողոցներում, հազարաւոր թիւրքերի բազմութեամբ, միապետական ցոյցեր են տեղի ունենում։ Թնդանօթաձիգ, հեծեալ և հետևակ զօրքը, միացած ամբոխի հետ, օդի մէջ ճօճելով մերկացրած սուրեր և կրակելով, զգացնում էր այլանդակ միապետութեան յանկարծակի գալուստը՝ բղաւելով «Թագաւորը շատ ապրի. մենք Մուհամմէդի շարիաթն ենք պահանջում, ազատութիւն չենք ուզում»։ Ցուցարարների թւում չէր երևում ոչ մի օֆիցեր։

Այս ցոյցն ընդհանուր հիասթափութիւն և լքում առաջացրեց տեղիս հայ ազգաբնակութեան շրջանում։

Էրզրում, 9 ապրիլ

Երէկ ճաշից մինչև երեկոյ տեղիս զօրքերի հրամանատարը հեռագրատանը հեռագրներ է փոխանակել Կ. Պօլսի կառավարութեան հետ, իսկ երեկոյեան վալին զօրանոցները շրջելով զինուորներին յորդորել է հանգիստ մնալ։ Ասում են, որ եթէ զօրքերի հրամանատարն ու վալին զօրքերին [illegible] գութիւններ, արիւնհեղութիւն էր լինելու։ Այս լուրը հաւանական է համարվում։ Այդ յուզիչ լուրերի առիթով հիւպատոսները սէրայ գնացել ու կառավարութեան ներկայացուցիչների հետ տեսակցել են։

Այսօր ևս ամբողջ օրը հայերի խանութները փակ մնացին, իսկ թիւրքերը բացել էին. թէև ոստիկանները և այլ «բարեկամ» բաշիբօզուկներ աշխատում էին հաւատացնել, թէ «բան չը կայ, բացէք, մի ցոյց էր՝ եղաւ անցաւ», սակայն հայերը հէնց երէկ տեսած էին բազմաթիւ թիւրքերի՝ թալանածը կրելու պատրաստ պարկերը ուսերին, որոնց թւում մինչև իսկ թիւրք կիներ։

Այսօր առաւօտեան ժամը 3-ին (ըստ թիւրքաց) զօրքերը փոքր բազմութեամբ ցոյցեր սկսեցին, որոնք շուտով վերջացան. օդում կրակում էին և բղաւում. «Մենք ազատութիւն չենք ցանկանում, մենք պահանջում ենք համիդական շէրիաթ. Թագաւորը շատ ապրի»։

Ճաշից յետոյ վալին և զինուորական հրամանատարը եկան առաջնորդարան և այցելեցին Սմբատ Ծ. վ. Սաաթեթեանին։ Առաջարկվել է խանութները բաց անելու համար համոզել և միջոցներ ձեռք առնել, վստահեցնելով որ ապահովութիւնը խախտվելու չէ, ուստի տիրող երկիւղները աւելորդ են. առաջնորդը պատասխանել է. «Մենք կաշխատենք համոզել. սակայն կառավարութիւնն ևս պէտք է ամեն հնարաւոր միջոցներով ապահովէ հայ ժողովրդի կեանքն ու գոյքը»։ Սակայն հայերը չը վստահացան և փակ պահեցին իրանց խանութները։

10 ապրիլ

Վալին և քաղաքիս կոմենդանտն այսօր ժողով էին գումարել, միջոցներ ձեռք առնելու՝ որպէսզի հանգստութիւնը չը խախտվի։ Նրանք իրանց իրաւասութեան շրջանում եղած բոլոր վայրերին ու գաւառակներին համապատասխան հեռագրեր ուղղեցին, յայտնելով որ ազատութեան օրէնքներին հակառակ ընթացքից զգոյշ մնան։

Տեղիս հայոց առաջնորդն ու քաղաքական ժողովի անդամները գնացին կառավարական տուն՝ խորհրդակցելու հայերիս ապահովութեան մասին։ Վալին, միւֆթին և կոմենդանտը ասել են հայերին, թէ խռովարարական որևէ նպատակ չը կայ. այդպիսի ցոյցեր եղել են և Կ. Պօլսում, բայց առանձնապէս ոչ հայերի դէմ։ Հայերի համար ոչինչ վատ բան չը կայ։ Թող հայերը կատարելապէս ապահով լինեն իրանց հանգըստութեան մասին և իրանց գործերով զբաղվին։

Այսօր խանութները փակ էին. առաջն. դիւանից պաշտօնապէս յայտարարվեց, թէ՝ «առաջնորդարանի և կառավարութեան միջև բանակցութիւններից եզրակացվեց, որ երկիւղի պատճառ չը կայ հասարակական անգործութիւնը խանգարվելու համար, ուստի հրաւիրում ենք, որ վաղը կրպակները և արհեստանոցները բացվեն»։

11 ապրիլ

Այսօր շատ ուշ սկսեցին բանալ խանութները, իսկ մի քանի կասկածամիտներ չէին բացել։ Հազիւ մի ժամ անցել էր, և ահա շրջակայ մի գիւղից մի փոքրիկ խումբ նոր բակոշ զինուորներ դրօշակ պարզած քաղաք մտան «փադիշահըմ չօք եաշա» բղաւելով. հայերը, անտեղի երկչոտութեամբ և սարսափելի իրարանցումներով, խանութները փակեցին ու իրանց տները փախան. թէև շուտով խնդիրը պարզվեց, սակայն քչերը նորից խանութները բացին։

Շաւարշ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԳՐՔԵՐԻ ՍՓԱՌՄԱՆ ՀԱԿԱ[illegible] *)

—

Գրասիրութիւնն և ընթերցասիրութիւնը պէտք է լինեն անհրաժեշտ և կարևոր պահանջ ոչ թէ միայն ինտելիգենտ, այլ և քիչ թէ շատ գրագէտ անհատի համար։ Պարզ է որ աշակերտութիւնն ևս, այն է ուսանող մատաղ սերունդը իր ինքնազարգացման համար դասերին զուգընթաց համահաւասար նշանակութիւն պէտք է տայ նաև արտադպրոցական ընթերցանութեանը։ Սակայն որչափ ցաւալի է, երբ ամեն քայլափոխում ակնյայտ աչքի է ընկնում, թէ ինչպէս ժողովրդի յոյսն ու ապագան՝ մատաղ սերունդը, ծաղիկ երիտասարդութիւնը՝ գրասիրութեան և ընթերցասիրութեան ծարաւը ամենայն եռանդով և ոգևորութեամբ աշխատում է յագեցնել փտասակար և մինչև իսկ աղէտաբեր էժանագին հրատարակութիւններով, որոնց միլիօնաւոր օրինակները հեղեղում են Ռուսաստանի բազմաթիւ քաղաքների գրեթէ բոլոր գրախանութներն և անմիջապէս սպառվում։ Մարդու սիրտն է կսկծում, երբ տեսնում է, թէ ո՜րպիսի հետաքրքրութեամբ են հետևում և լուրջ պահանջներով մաշում գրախանութների շեմքը տասն տարեկանից սկսած մեծ ու փոքր աշակերտ և աշակերտուհիներ, տեղեկանալու համար՝ թէ այս-ինչ կամ այն-ինչ հրատարակութեան այս կամ այն համարները ստացված չե՞ն արդեօք։ Իսկ երբ նրանց յայտնում են՝ թէ դեռ չեն ստացված, ո՜րպիսի վրդովմունք և ցասոյթ են արտայայտում նրանք, բողոքելով որ ուշացնում են առաքումն այն անօգուտ, անպէտք և ուղղակի տուատղաֆէի արժանի գրքոյկների, որոնք թխվում են գլխաւորապէս Վարշավայում և Պետերբուրգում, զուտ շահադիտական նպատակներով առաջնորդված և բուն գրականութիւնից միանգամայն հեռու զանազան կասկածելի հացկատակ հրատարակիչներից և հրատարակչական ընկերութիւններից։

Իւրաքանչիւր տարի՝ այդ տըրրական գրական արժանիքներից մինչև իսկ զուրկ գըրքոյկներից ծախվում սպառվում է մօտ տասն և կէս միլիօն օրինակ («Рѣчь», 1908, № 260)։ Իսկ ներկայ տարվայ յունվարի 7-ից մինչև 21-ը, այսինքն երկու շաբաթվայ ընթացքում, միմիայն հինգ տեսակ հրատարակութեան օրինակներ բաց է թողնված 217000... («Рус. Вѣд.», 1909, № 21)։

Ի նկատի առէք, ընթերցող, որ այդ հրատարակութիւնների բոլոր տեսակների թիւը հասել է դեռ 20-ի։

Դժուար թէ կարելի լինի մատնանշել մի թէկուզ հանճարեղ գրուածք, որ այդքան օրինակ տարածված լինէր։ Տեսակ-տեսակ Շէրլօկ Հօլմսեր, Նատ Պինկէրտոններ, Նիկ Կարտէրներ, Ջօն Վիլսօն, Պատ Կոնէր, Լօրդ Լիստէր, Հռչակաւոր խուզարկուները, Խուզարկուների թագաւորները, Ամերիկական, Եապօնական, Ռուսական և այլ ազգերի խուզարկուները, կին խուզարկուները և այլն, և այլն, և այլն... Ահա թէ ինչն է իւրաքանչիւր օր տասնեակ հազար օրինակներով տարածվում լայնածաւալ Ռուսաստանում ընթերցանութեան համար։

Անցեալում եղել են ժամանակներ, երբ ուսանող սերունդը ոգևորված յափշտակութեամբ տարվել է որոշ գրողների և գրուածքների ընթերցանութեամբ, ինչպէս օրինակ՝ Դիւմայի («Կոմս Մոնտէկրիստօ»), Ե. Սիւի, Մայնրիդի, Կուպէրի և այլոց։ Սակայն վերոյիշեալ հեղինակների գրուածքները, իբրև մատաղ սերնդի ընթերցանութեան նիւթ, իրանց խոշոր թերութիւններով հանդերձ, զուրկ չեն գրական-գեղարուեստական արժանիքներից, որպէս արտադրութիւններ տաղանդաւոր հեղինակների։ Իսկ ինչ են ներկայացնում այն անճաշակ, անհամ և կոշտ ու կոպիտ (лубочныя) հրատարակութիւնները, որոնք հեղեղում են գրական շուկան և անմիջապէս կլանվում ուսանող աշակերտութիւնից *)։

Ողորմելի գրքոյկներ, աւելի ճիշդը՝ 20—30 էջից բաղկացած տետրակներ, անպէտք թուղթ, անպէտք տիպ, իւրաքանչիւր գրքոյ-

*) Թէպէտ և այս յօդուածում մէջ բերված բոլոր հրատարակութիւնները լոյս են տեսնում ռուսերէն, սակայն կարևոր համարեցինք մեր դիտողութիւնները անելու այդ տեսակ հրատարակութիւնների մասին, որովհետև շատ քիչ բացառութեամբ հայ աշակերտութիւնն ևս բուռն կերպով տարված է այդ հրատարակութիւնների գրքոյկների ընթերցանութեամբ, ինչպէս շատ անգամ առիթ ենք ունեցել դիտելու հայ ընտանիքներում և հայ աշակերտական շրջաններում։

*) Մեզ յայտնի են դէպքեր, երբ սաները նախաճաշի կամ էլեկտրաքարշի համար ծնողներից ստացած 5—10 կոպէկներով գնում են վերոյիշեալ հրատարակութիւնները, զրկվելով ի վնաս իրանց առողջութեան նախաճաշից կամ էլեկտրաքարշից, և ապա գնված գրքոյկները կարդալուց յետոյ վաճառում ընկերներին, իսկ այդ զարգացնում է աշակերտների մէջ նաև շահադիտական բնազդներ։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

—

Լօնդօն, 15 ապրիլ (Ն. տ.)

Շաբաթ չանցնիր երբեմն, որ նոր հրատարակութիւն մը չերևի հոս՝ Մօտաւոր Արևելքի կամ Թիւրքիոյ վիճակը շօշափող, որոնց բոլորն աչքէ անցնել և ատոնց մասին տեղեկութիւններ հաղորդել՝ ֆիզիքական անկարելիութիւն մըն է գրեթէ։

Հատոր մը, սակայն, որ լոյս տեսաւ այս օրերս, նոյն ներկայ խնդրին վերաբերմամբ, կուզեմ անցողակիօրէն ծանօթացնել ընթերցողաց, քանի որ բաւական շահեկան նորութիւններ կը պարունակէ ան ոմանց համար։ Գրքին անունն է «Թիւրքիա յեղափոխութեան մէջ» և հեղինակը՝ մր. Չարլս Ռօզըն Բաքստըն։

Գիրքը կը բաժնուի երկու մասերու, և այդ երկու բաժինները դէմ դէմի դրուած են որպէս երկու հակապատկերներ,—անցեալը, այսինքն Հին Թիւրքիան ներկան ու ապագան՝ որ կը ներկայացնեն Նոր Թիւրքիան։

Ու այս ծանր գործին համար ոչ մէկ անգլիացի այնքան յատկութիւն ունի՝ որքան յիշեալ անձը, որովհետև, իբրև Մօտաւոր Արևելքի գործերուն քննիչ, տեղւոյս Բալկանեան Կօմիտէին կողմանէ քանի-քանի անգամներ այցելած է Թիւրքիա, Մակեդոնիա, Բուլգարիա և Սերբիա, և դեռ անցեալները միայն, օսմանեան պարլամենտի բացման ներկայ գտնուելով, տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած սուլթանին հետ։

Միակ թերութիւնը կամ թուլութիւնը, որ նկատեցի այս ստուար հատորին մէջ, հեղինակին ծայրայեղ հերոսապաշտութիւնն է հանդէպ Մ. և Յ. Կօմիտէին, որուն տուած հիացումը անբացատրելի է գրեթէ։ Բայց զարմանալի չէ այդ կէտը, երբ նկատի ունենանք, որ դեռ սկիզբէն՝ հեղինակին ներշնչողներն ու առաջնորդները եղած են երիտասարդ-թիւրքերը։ Բնականաբար, ան ալ սքանչացման տողեր կը նուիրէ անոնց գաղտնապահութեան, անշահախնդրութեան, եռանդին ու համեստութեան վրայ։ Ասոնց որքանը ուղիղ է, իմ շրջանէս դուրս է հոս տարրալուծել։ Անշուշտ հայ մը և անգլիացի մը միևնոյն ակնոցով չեն նայիր այս խնդրին վրայ։

Գանք այժմ գրքին։

Առաջին բաժնին մէջ կը տեսնենք Հին Թիւրքիան,—արիւնի, աւերի, դաւերու, նենգութեանց և բռնակալութեան ապականուած ու դիւային աշխարհը,—ուր ամեն իր, ամեն դէմք, ամեն գործ զահանդիչ ու դժնդակ երևոյթ մը կը կրէ, ուր ծաղկող ու բարգաւաճող միակ մասնագիտութիւններն են սպանութիւն, կեղեքում, բանտ, տանջանք, մատնութիւն, քսութիւն, յաւիտենական սուգ ու լաց, որոնցմէ ոմանք բերուած են գրեթէ գեղարուեստական նըրբութեան մը։

Այս մասէն կը տեղեկանանք, որ վերջին 30 տարուայ ընթացքին առաւել քան 10,000 հոգի սպանութեան են ենթարկուած օսմանեան կայսրութեան մէջ՝ չհաշուելով անշուշտ տիեզերացունց կոտորածները։ Երկրին լաւագոյն [illegible] քարուած են զանազան այլանդակ անկիւններ, իսկ վերև յիշուած ստոր ու գեհեն գործերը յառաջ վարելու համար՝ պահուած է միշտ 40,000 հոգիներէ բաղկացած խաֆիէներու բանակ մը, այս նիւթապէս քայքայուած երկրին վրայ ծանրացնելով մօտ երկու միլիօն ոսկիի ծախս մը՝ այդ լիրբերը կեբակրելու։

Ամենէն աւելի կը ծանրանայ հեղինակը մակեդոնական գործերու վրայ։ Սպանութիւններ ու աւեր կը գործուէին հոն,—կըսէ մր. Բաքստըն,—ոչ թէ սպանութեան սիրոյն, այլ որպէսզի զինուորներ ապրելու միջոց մը գտնեն։ Ու «Հին Մակեդոնիոյ» վիճակը կը փակէ սա տողերով. «Սպանութեան գաղափարը սարսափ չէր յարուցաներ բնաւ. օրուան հասարակ դէպքերէն մէկը դարձած էր»։

Այնուհետև խիստ ընդարձակօրէն և, ինչպէս վերև յայտնեցի, խիստ գովասանական լեզուով մը կը խօսի երիտասարդ-թիւրքերու կազմակերպութեան և գործելակերպերուն վրայ և այն եզրակացութեան կուգայ թէ՝ ատոր առաջնորդները իրենց յեղափոխական զարգացումն ու գործունէութեան մեթոդները առաւելապէս կը պարտին ֆրանսական գրականութեան, Ֆրանսայի հետ շփման և, մաս մըն ալ, ֆրանսերէն թարգմանութիւններով՝ անգլիական յառաջադէմ գրականութեան։

Երբ գրքին առաջին բաժինը կը թողու ընթերցողը, այնպէս կը զգայ թէ ահարկու փոթորիկ մը նախընթաց հանդող սև ու չարագուշակ ամպ մը կը սաւառնի Թիւրքիոյ վրայ։ Մռայլը այնքան թանձր է, որ կամ բոլորը պիտի գահավիժին ու անհետին և կամ ուժգին շանթ մը, պատռելով հորիզոնը, միանգամայն ամեն ինչ պիտի լուսաւորէ։

Կացութեան անհանդուրժելիութիւնը ցեղի կամ հաւատամքներու յատուկ չէ։ Ամենքն ալ կապրին միևնոյն երկիւղալի անյուսութեան մէջ և ամենքն ալ սրտատրոփ կը սպասեն պատմական մեծ ու վճռող րոպէին։

Այդ Թիւրքիան հեղինակին 9—10 ամիս առաջ տեսած արցունքի աշխարհն է։

*

Երկրորդ մասին մէջ տեսարանը հիմնովին կը փոխուի, նոյնիսկ թատերական արագութեամբ մը։

Երբ սահմանադրութեան հռչակումէն քանի մը շաբաթներ վերջ, Բալկաններու վրայով կանցնի Պօլիս, նոր աշխարհ մը կը մտնէ։ Մռայլ դէմքերը պայծառացած են. «անարիւն յեղափոխութեան» ահեղ հողմը քշած-տարած է ամպի սև կուտակները և այսօր բոլորը գոհ են, զուարթ են ու... ազատ...

Այնքան գրուեցաւ նիւթին այս կողմին վրայ, որ, առանց երկար ծանրանալու, կանցնիմ հեղինակին այն գլխուն, որ նուիրուած է պատմութեան մեծագոյն ոճրապետին, կարմիր Աբդիւլին։

Այստեղ հեղինակը նոր խաւի մը մէջ կը դնէ Թիւրքիոյ պատմութիւնը։ Փոխանակ բռնակալի, «մեծ մարդասպանը» կը տեսնենք հոս «յեղափոխական» մը՝ ոչ թէ գիտակից, այլ անգիտակից յեղափոխական մը, որու մշտական ոճիրները կը ցանեն յեղափոխութեան սերմերը ժողովրդի սրտին մէջ, որու թափել հրամայած արիւնները կոռոգեն այդ սերմերը և որու անհանդուրժելի զարգացումները կը ծլեցնեն բողբոջն ու ընդվզումը, մինչև վերջապէս կարթնանայ ամենէ թմրած, ամենէ անյոյս, ամենէ անհաւանական տարրը թիւրքական աշխարհին, կիսանօթի ու անսահման ազատութեան մը մէջ խարխափող զինուորականութիւնը։ Ու բռնակալութեան ծառէն կը ծլի յեղափոխութիւնը։

Հատորին մէջ դրուած բազմաթիւ անեկդօտներէն մէկը պատմեմ։

Յուլիս 24-ի պատմական օրը Սելանիկի ուլտիմատումը պալատ բերուելով՝ լուրը սուլթանին հաղորդել հարկ կը տեսնուի։ Սարսափը կը տիրէ բոլորին։ Ո՞վ պիտի համարձակի տանիլ այս լուրը դահիճին։ Վերջապէս, երբ մէկերնին կեանքը ձեռք առնելով կը ներկայանայ անոր, փոխանակ ատրճանակի մը հարուածին, ինչ որ կակընկալէր, կը հանդիպի Աբդիւլ-Համիդի ժըպտուն դէմքին, որ իր հաճոյքը կարտայայտէ բանբերին ու... կաւելցնէ թէ այդ իր մէն-միակ նպատակն եղած էր իր թագաւորութեան բովանդակ ընթացքին...

Արդեօք մր. Բաքստը կը հաւատա՞յ անոր։ Կը տարակուսիմ, ճանչնալով իր գործունէութիւնը շատ մօտէն։

Հակառակ նիւթէն քիչ մը շեղելու, հոս միջանկեալ ըսեմ, որ այս պատմական դրամատիկ դէպքը քիչ մը տարբեր կերպով կը մանրամասնէր «Թայմզի» մասնաւոր թըղ-

կի կողի առաջին երեսի վրա գունաւոր կոշտ ու կոպիտ (лубочная) մի խայտառակ պատկեր գողութեան, աւազակութեան, ըսպանութեան կամ մի այնպիսի զարհուրելի տեսարանի, որ նայողի մազերը բիզ-բիզ լինեն։ Մի խօսքով՝ բալագանային մի պանօրամա...

Իսկ բովանդակութի՞ւնը...

Որչափ էլ ուսանելի, խրատական են չափահասների համար իրական կեանքից վերցված խուզարկուական ճշգրիտ պատմուածքները, ինչպէս օրինակ Վիդօկի (Записки), կամ Գօրօնի (Мемуары) և այլն, նոյնչափ վնասակար են և մինչև իսկ աղէտաբեր ժանաւանդ անչափահասների՝ ուսանող սերնդի համար վերոյիշեալ հրատարակութիւնները իրանց բովանդակութեամբ։

Ոչ թէ միայն բովանդակութիւնը, ինչպէս սկզբում նկատեցինք, միանգամայն զուրկ է գրական-գեղարուեստական տարրական արժանիքներից, այլև պատմուածքների լեզուն, ոճն էլ միանգամայն յիշեցնում են գիւղական ոստիկանական արձանագրութիւնների լեզուն, այն աստիճան կոշտ-կոպիտ և բիրտ լեզուով են թխված վերոյիշեալ պատմուածքները։ Այդ տեսակ գրքոյկներից ոչ մէկի վրա դուք չէք գտնի ոչ հեղինակի, ոչ էլ թարգմանչի անունը։ Անյայտ վարձկան հայկատակ գրչակներ։

Հազար ու մի սուտ ու մուտ, հնարովի, խուզարկուական և աւազակային արկածներով լի պատմուածքներ, որոնց մէջ սպանութիւնը, գողութիւնը, աւազակային կամ խուզարկուական օյինբազութիւնները, բոլորն էլ թխովի, կամ իրական կեանքից վերցրած մի որևէ դէպքի հետ շաղկապված իրար են յաջորդում, և վերջ ի վերջոյ՝ բոլոր զարհուրելի արկածներից մի որևէ պատահականութիւն, որ միշտ, կարծէք մոգական գաւազանի օգնութեամբ, երբ արդէն խուզարկուի կեանքը մազից է լինում կախված, հանդէս է գալիս և փրկում խուզարկուին, իսկ աւազակին կամ սպանիչներին յանձնում իշխանութեան...

Թէ որչափ են աղաւաղելու և փչացնելու ուսանող սերունդի հոգեկան աշխարհը և նրանց լեզուն այդ տեսակ հրատարակութիւններն իրանց խայտառակ բովանդակութեամբ և топорный լեզուով, այդ ակնյայտ ճշմարտութիւն է։ Մեզ յայտնի են օրինակներ, որ աշակերտներից ոմանք յափշտակված խուզարկուական արկածալից կեանքով, ամեն ինչ մի կողմը թողած, գիշերցերեկ երազում են միայն մի բան՝ նուիրվել խուզարկուական գործին և հռչակվել, իբրև երևելի խուզարկու... Մի ժամանակ աշակերտները Մայնրիդի, Կուպերի և այլ գրողների ազդեցութեան տակ ոգևորվում, անյայտանում էին ծնողներից ծածուկ, հեռանում հայրենիքից՝ գնալու Ամերիկայի դաշտերը և անտառները հնդիկների դէմ կռուելու. այժմ այդ երևոյթը, ինչպէս երևում է, տեղի է տալիս խուզարկուական ասպարէզին...

Էլ կարիք չը կայ ասելու, թէ որպիսի ազդեցութիւն են ունենալու այդ տեսակ հրատարակութիւնները տկար, թոյլ, տպաւորվող, նեարդային սաների վրա։ Սակայն ինչ միջոցով հնարաւոր է մաքառել այդ համատարած չարիքի դէմ։ Մենք միանգամայն դէմ ենք խիստ ոստիկանական, վարչական կամ մինչև իսկ ֆիզիքական արգելքների։ Դրանք անօգուտ են։ Ինքը ուսանող աշակերտութիւնը պէտք է պայքարէ այդ վնասակար երևոյթի դէմ։ Աշակերտութեան խելացի, բանիմաց մասը պէտք է ամեն ճիգն թափէ ուսանողական շրջաններում քարոզելու, օրինակներով ապացուցելու այդ տեսակ հրատարակութիւնների անպէտքութիւնն և վնասակարութիւնը։ Պէտք է կազմակերպել առանձին շրջաններ ու խմբեր օրինակելի կրթիչ գրուածքների ընթերցանութեան համար։ Այս դէպքում մեծապէս օգտաւէտ են լինելու և պարտաւոր էլ են ամեն կերպ աջակցել դպրոցական հաստատութիւնները և ուսուցիչ-մանկավարժները։

Ա. Նազարէթեան

ՀԱՄԱՌՈՒՍԱԿԱՆ ՏՆԱՅՆԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ապրիլի 8-ին կայացել է կազմակերպչական կօմիտէի նիստը Պետերբուրգում տնայնագործական արդիւնաբերութեան գործիչների երկրորդ համառուսական համագումար հրաւիրելու մասին խորհրդակցելու։

Համագումարը պէտք է տեղի ունենայ հետևեալ 1910 թւի մարտ ամսին։

Որոշված է կարդալ զեկուցումներ տնայնագործական արդիւնաբերութեան սանիտարական պայմանները բարելաւելու և ազգաբնակութեան մէջ տնայնագործական արդիւնաբերութեան մի քանի ճիւղերի վնասակարութեան մասին տարրական գիտելիքներ տարածելու մասին, նմանապէս լուսաբանելու այն ճիւղերը, որոնք անպայման վնասակար են հանդիսանում ու այդ պատճառով էլ աջակցութեան արժանի չեն։

Ինչ վերաբերում է տնայնագործներին տեխնիքական կրթութիւն տալու, նրանց մէջ գրագծական գիտութիւն (գրաֆիկ արուեստներ) տարածելու և նրանց գեղարուեստական ճաշակը զարգացնելու հարցերին, վճռված է կազմել յատուկ յանձնաժողովներ, որոնց մէջ մտել են պրօֆ. Սօկոլօվ, պրօֆ. Ֆիլիպպօվ, կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու Ռուդօլֆ, տ. Դաւիդօվս և այլն։ Տնայնագործական աշխատանքի հակողութեան ու պահպանութեան հարցի մասին զեկուցում պատրաստելը յանձնարարված է պրօֆ. Ա. Վ. Պօգօժեվին։ Պրօֆ. Ֆօրտունատօվը և պրօֆ. Կօբլուկօվը միասին յանձն են առել պատրաստել զեկուցում տնայնագործական արհեստների ստատիստիկայի կազմակերպութեան մասին։

Այդ զեկուցման մէջ կը մտնեն, կազմակերպչական կօմիտէի որոշմամբ, մի շարք գործնական առաջարկներ, որոնք կարող կը լինէին հիմք ծառայել օրինագծեր կազմելու համար։

Պարզվել է, որ օրէնսդրական հաստատութիւններից շատերը խիստ համակրութեամբ են վերաբերվում այդ համառուսական տնայնագործական համագումարը հրաւիրելու մտքին։ («Рѣчь»)

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Լագօդաղ, 14 ապրիլի

Անցեալները հաղորդել էինք, որ Կ. Հ. Բ. Ը. Լագօդաղի ճիւղի վարչութեան նախաձեռնութեամբ 45 ստորագրութեամբ խնդիր ուղարկվեց պետական բանկի Թիֆլիսի բաժանմունքին, խնդրելով թոյլ տալ հիմնել Լագօդաղում վարկային ընկերութիւն։ Այս խնդրի առիթով ապրիլի 11-ին Թիֆլիսից եկաւ այստեղ վարկային ընկերութիւնների տեսուչ պ. Դաւիդօվ, որը հաւաքեց խնդրատուներին հայոց դպրոցում և բացատրեց վարկային ընկերութիւնների նշանակութիւնը և նրանց օգուտը ժողովրդի համար։ Տեսչի ներկայութեամբ դարձեալ անդամ գրվեցին 19 հոգի, դառնալով նախորդների հետ 64 հոգի։ Տեսուչը նպատակայարմար գտաւ հաստատել գիւղական բանկ Լագօդաղում և խոստացաւ անել պաշտպանաւոր միջնորդութիւն։ Հիմնական դրամագլուխը, հակառակ խնդրին, լինելու է 1000 րուբլի, բայց պետական բանկը բաց է անում կրեդիտ տարեկան 4000—5000 րուբլի 5⁰/₀-ով, որը գործի աջողութեան դէպքում կարող է հասնել խոշոր գումարի։ Այս հարցը վերջնականապէս կը լուծվի Պետերբուրգի մանր վարկային ընկերութիւնների գլխաւոր վարչութեան մէջ 2—3 ամսում։

N. N.

Գանձակ, 12 ապրիլի

Ապրիլի 15-ին Ա. Տէր-Ներսիսեանը, փակելով ս. Յովհան. եկեղ. ծխական դպրոցի դռները ուսուցիչների և սաների առաջ, արգելում է ներս մտնել դպրոց, պահանջելով, իբրև ուսումնարանի շէնքի տէր, երեք ամսվայ վարձը։ Ուսուցիչները, անճարացած, աշակերտներին այդ օրը տանում են զբօսանքի։

Քաղաքային դումայի ձայնաւորների ընտրութիւնը, որ սկսված էր ապրիլի 11-ից, քաղաքիս երեք թաղերում, վերջացաւ 15-ին։ 40,000 ազգաբնակութիւն ունեցող քաղաքը կարող եղաւ տալ 40 թուրք ձայնաւոր 9 փոխ-անդամով և 20 հայ՝ 4 փոխ-անդամով։ Այս ընտրութիւններից բոլորը գոհ են, որովհետև հայ թէ թուրք ընտրված ձայնաւորները պատկանում են բանիմաց տարրին։ Հայ թէ թուրք հասարակութիւնները մեծ յուսով սպասում են, որ իրանց ընտրած ձայնաւորները ձեռք-ձեռքի տուած գործելու են, յանուն համերաշխութեան և այն կարիքների, որի մէջ գտնվում է այսօր քաղաքը։ Սպասենք և յուսանք։

Ապրիլի 11-ին եկեղեցապատկան հին բաղանիքի վերին յարկը քանդելու միջոցին, որի միայն մի պատն էր մնացել կանգուն, տեղի ունեցաւ հետևեալ սրտաճմլիկ դէպքը։ Կանգուն պատը գլորելու միջոցին, խորտակվեցին ներքին յարկի կամարները, իրանց մէջ կլանելով երեք հայ բանւորների։ 45 րօպէից յետոյ կենդանի թաղվածներին, Սարգիս Յակոբեանի ջանքերի շնորհիւ, հանում են փլատակների տակից։ Բայց ի՜նչ զարմանք, երեքին էլ կենդանի են գտնում, որոնցից մէկը անմիջապէս սկսում է քայլել, իսկ երկուսին տանում են հիւանդանոց, որոնց առողջութիւնը այժմ դէպի լաւն է գնում։

Հաստատ աղբիւրից տեղեկացայ, որ ապրիլի 8-ին սպանված Արշակ Վարդապետեանի ամուսինը և բարեկամները իրանց Արշակի անունը յաւերժացնելու համար նուիրել են 1000 ր. ս. Լուս. եկեղ.-ծխական դպրոցին, 500 ր. ռուսաց օրիորդաց դպրոցին, իսկ 500 ր. էլ Կորինապատի Չրի ֆօնդին. մի օրինակելի գործ, որ արժանի է գովասանքի։

Սարգօ

Գօրիս, 12 ապրիլի

Երկրորդ ամիսն է, որ Գօրիսում բուն է դրած քութէշ հիւանդութիւնը, որը սկզբում թոյլ, իսկ վերջերս աւելի մեծ չափերով է տարածված և մի քանի զոհեր է տուել։ Քութէշի հետ տարածված է նաև կարմրուկ հիւանդութիւնը, որից շատ երեխաներ են տանջվում։

Օտարազգի մի քանի պաշտօնեաներ իրանց երեխաներին Թիֆլիս են տեղափոխել։

Բժիշկ Պարոնեան, նկատելով հիւանդութեան սուր կերպարանք ստանալը, պաշտօնական գրութեամբ ծխական և պետական դպրոցների վարչութիւններին յայտնել է ժամանակաւորապէս դասերը դադարեցնել։ Այդ առիթով ամսիս 10-ի երեկոյեան ծխականների ժողովը բարւոք համարեց լսել ներկայ բժշկից մի շարք խորհուրդներ և, հետևելով դպրոցի խառն ժողովի որոշման, դասաւանդութիւնը մի շաբթով դադարեցրեց։

Մի շարք ծնողներ պ. բժշկից լսելով հիւանդութիւնների չափերի և զգուշացման մասին՝ մնացել էին շուարած և միանգամայն յուսահատ։

Քաղաքը վտանգված է։ Ամեն դասակարգի և քաղաքի ամեն մասերում հիւանդ երեխաներ կան։ Խոնաւ, անձրևային և ցուրտ եղանակներն էլ մի կողմից են նպաստում հիւանդութեան տարածման։

Սակայն, եթէ բժշկի քանիցս կրկնած խորհուրդների վրա չաւելանար և մեր հիւանդ, մեռելատուն այցելող կանանց գէշ սովորութիւնը, թերևս վարակումը դանդաղ չափերով կը լինէր։ Մեր կանանց համար շատ դժուար բան է «թարգ» անել նախնիներից աւանդ մնացած սրբազան սովորութիւնը։ Ի՞նչպէս կարելի է հիւանդին չայցելել, սգաւոր ծնողների հետ մի քիչ լաց չը լինել։ Երանի ձեզ։

Սաղանդարեան

ԿՕՕՊԵՐԱՏԻՎ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԲԱԳՒՈՒՄ

Բագու, 10 ապրիլի

Նորերս տեղս մի միութիւն է կազմակերպվում «Անդրկովկասեան կօօպերատիվ միութիւն» անունով, որի համար առանձին կոչ է հրատարակված ռուսերէն և հայերէն լեզուով, որով հրաւիրվում են սպառողական ընկերները՝ անդամակցելու միութեան։

Միութեան իւրաքանչիւր փայը արժէ 10 րուբ. և այդ 10 րուբլին կարելի է միմի րուբ. էլ վճարել։

Միութիւնն առաջնորդվելու է Շվէյցարական սպառող ընկերութիւնների տասը պատուիրաններով, ուստի աւելորդ չեմ համարում այդ պատուիրակների հետ ծանօթացնել «Մշակի» ընթերցողներին։

Առաջին. մի գնիր, ոչ մի դէպքում, մասնաւոր խանութից այն բանը, որ կարող ես ձեռք բերել քո սպառող ընկերութեան մէջ։

Երկրորդ. գնած ապրանքից վճարիր կանխիկ փողով։

Երրորդ. մի մտածիր միայն մեծ դիւիդենտ (շահ) ստանալու մասին, այլ միշտ յիշիր, որ ընկեր. գլխաւոր նպատակն է թարմ և լաւ յատկութիւն ունեցող մթերքներ մատակարարել քեզ իր իսկական արժէքով։

Չորրորդ. որքան ոյժերդ ներում են, աշխատիր շատացնել քո սպառող ընկերութեան ունեցուածքը, ինչպէս կանէիր այն ժամանակ, երբ քո սեփականը կը լինէր, որովհետև որքան հարուստ է քո սպառող ընկերութիւնը, այնքան դու շատ օգուտ կը ստանաս։

Հինգերորդ. ոչ մի դէպքում ընկերութեան շահին հակառակ մի գործիր, որովհետև ընկ. աչքի առաջ ունի քո շահը, հետևաբար նա ցանկանում է իր անդամների համար բարւոք տնտեսական կացութիւն ստեղծել։

Վեցերորդ. ամենայն ճշգութեամբ յաճախիր ընկ. այն ժողովները, ուր քննվում են ընկ. քաղցրութիւնն ու դառնութիւնը. աշխատիր թէ ինքդ լաւ ըմբռնել և թէ քո ծանօթներին հասկացնել այն ահագին դերը, որ խաղում է սպառող ընկերութիւնը ընդհանուրի բարեկեցութեան խնդրում։

Եօթներորդ. երբէք թոյլ մի տար, որ կանօնադրութեան սպառողական սկզբունքները փոխարինվեն կապիտալիստական ոգով։

Ութերորդ. աշխատիր ըստ ամենայնի, աւելի ու աւելի ընդարձակել քո սպառող ընկ., որպէսզի, բացի միայն ուտելեղէններ ծախելուց, փոքր առ փոքր կարողանայ բաւարարութիւն տալ իր անդամների տնտեսական բոլոր պահանջներին։

Իններորդ. համոզիր քո ընկերներին և ծանօթներին միանալ ընկերութեան, ցոյց տուր նրանց, որ իրանց դրութիւնը բարւոքելու ամենալաւ միջոցը սպառողների և առնող ոյժերի միացումն է։

Տասներորդ. հոգ տար, որ քո սպառող ընկերութիւնը մտնապէս անդամակցէ՝ սպառողական ընկ. միութեանը. այդ միութիւնը ընկ. ոյժ կարող է տալ և նրա գոյութիւնը հաստատուն հողի վրա կը դնէ։

Միութիւնը այն ժամանակ պիտի բանայ իր առաջին խանութը, երբ անդամների թիւը կը հասնի 300-ի, այսինքն երբ ձեռքի տակ առ ձեռն դրամ կունենայ 3000 ր.։

Ցանկալի է, որ այդպիսի սպառողական ընկերութիւնների ու միութիւնների թիւը բազմանայ ամենայն տեսակ վաճառքի մէջ, որով կարելի է վերջ դնել վաճառականական վաշխառութեանը, որը ազրուկի պէս ծծում է, ինչպէս ծառայողների՝ նոյնպէս և արհեստաւոր-բանւորների արիւնը։

Ս. Գարագաշ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Կովկասի Փոխարքան ապրիլի 15-ին քննեց կովկասեան գինւորական վիճակի քարտէզները։

✦ Երէկ, ապրիլի 17-ին, Կովկասի Փոխարքան այցելեց պատմական մուզէյը, ուղեկցութեամբ իր դիւանատան դիրեկտօրի և ուրիշ բարձրաստիճան անձերի։

✦ Ապրիլի 15-ի արշալոյսին Գանձակում, տեղական բանտի բակում, կախաղան են բարձրացրել Մահմէդ Քէրբալայ Մահմէդօղլուն, որ դատապարտվել էր Եւլախ-Շուշի խճուղու վրա 1908 թ. փետր. 4-ին, Ասկէրանի բերդի մօտերը, ճանապարհորդներին կողոպտելու և ոստիկանութեանը զինված դիմադրութիւն ցոյց տալու համար։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային դպրոցական յանձնաժողովի վերջին նիստում Շամխաբեանի անունով թոշակաւորներ պահելու խնդիրը որոշվել է այսպէս. հաստատել մէկական թոշակաւոր տարին 400 րուբլի վճարով Պետերբուրգի պօլիտեխնիկումում, կանանց բարձր դասընթացքներում և Մոսկվայի համալսարանում, առաջին երկու թոշակները հայերի համար, կտակողի կամքի համաձայն, իսկ Մոսկվայի համալսարանում՝ ռուսների համար։ Երբ Թիֆլիսում կը բացվեն կանանց [illegible] թացքները, այդ թոշակները [illegible] Թիֆլիս, որով երեքի [illegible] հաստատվեն [illegible] ավելու առիթով։ 200-ական [illegible] որոշված է [illegible] թոշակներ հաստատել կանանց [illegible] արհեստանոցում, իւրաքանչիւրը 36 ր. տարին, և երեք թոշակներ՝ քաղաքային արհեստաւորաց դպրոցում։ 100-ական րուբլու թոշակներ, թւով երեք հատ, պէտք է հաստատվեն 5-րդ իգական գիմնազիայում, Հալաբաշի իգական պրօգիմնազիայում, առևտրական և բէալական ուսումնարաններում։ Ստորին կարգի դպրոցներում որոշված է հիմնել 121 թոշակներ՝ տարեկան 24-ական րուբլի ամեն մէկը։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը որոշել է, հենց որ ստանայ Թիֆլիսի նահանգական դատարանի վճիռը այն մասին, որ քաղաքը պէտք է անօնիմ ընկերութեանը վերադարձնէ նրանից զանազան ժամանակներում ստացած 64,000 րուբլի տուգանքը, դիմել յայտնի օրէնսգէտ, առաջին Պետական Դումայի նախագահ Մուրօմցէվին, խնդրելով տալ իր եզրակացութիւնը այդ գործի վերաբերութեամբ և յանձն առնել տանել այդ գործը, եթէ հնար կը լինի գործը շահել։

✦ Այսօր երեկոյեան ժամը 8-ին, Թիֆլիսի հասարակական կլուբում, Դաւիդօվը մի ռեֆերատ կը կարդայ մանր վարկի մասին։

✦ Թիֆլիսում ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, Անդրկովկասում հացի բերքը ընդհանուր առմամբ սպասվում է միջին։

✦ Այս տարվայ սեպտեմբեր ամսի 15-ից Թիֆլիսում բացվելու են կանանց բարձր դասընթացքներ։ Ծրագրի մասին կը տեղեկացնենք մի փոքր ուշ։

✦ Կովկասեան Կայսերական Բժշկական Ընկերութիւնը կազմակերպում է ժողովրդական ընթերցումներ իր շինութեան մէջ (Ալէքսանդրեան այգի)։ Կը կարդան երեխաների համար—շաբաթ, ապրիլի 18-ին, տ. Ն. Տիխօմիրօվան ռուսերէն լեզուով, ցերեկվայ ժամը 4—5-ը, Մամին Սիբիրեակի «Ղարա Խանում»։ Կիրակի, ապրիլի 19-ին պ. Կ. Միրխանեանը հայերէն՝ ցերեկվայ ժամը 11—12՝ Լուկաշէվիչի «Մակար»։ Տ. Մուսխէլօվան վրացերէն, ցերեկվայ ժամը $12^1/_2$—$1^1/_2$-ը, «Գայլը և եօթ այծերը» հէքիաթը. տ. Էլիավա Գարշինի «Ազդանշանը»։ Հասակաւորների համար. (խնդրվում է երեխաներին չը բերել) վեներական հիւանդութիւնների մասին բժ. Մխիթարեանը հայերէն երեկ. ժամը 5—6։ Ընթերցումների ժամանակ ցոյց կը տրվեն պատկերներ մոգական լապտերով։ Մուտքը ձրի է։

✦ Ժողովրդական համալսարան։ Զուբալօվեան ժողովրդական տանը կիրակի, ապրիլի 19-ին, Պավլօվը կը կարդայ մի հանրամատչելի դասախօսութիւն՝ «Հեռագրի զարգացման պատմութիւնը և նրա նշանակութիւնը մարդու կեանքում»։ Դասախօսութեան սկիզբն է առ. ժամը 11-ին. վճարը 5 և 10 կոպէկ։

✦ Երկուշաբթի օրը, քաղաքային դումայի նիստում, ի միջի այլոց, քննվելու է մի ընդարձակ զեկուցում Թիֆլիսի էլեքտրաքարշի մասին ընդհանրապէս։

✦ Մեզ խնդրում են տպել հետևեալը. «Կ. Հ. Բարեգ. Ընկ. խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացաւ նկարիչ Ի. Զանկօվսկուց յօգուտ վիճակախաղի ընկերութեան օգտին, մայիսի 7-ին կայանալիք զբօսանքի համար, մի նկար՝ «Մուտք Դարիալի կիրճը», որի շրջանակը ձրիաբար պատրաստել է պ. Ս. Մատինեանը, որին ևս խորհուրդը յայտնում է իր շնորհակալութիւնը»։

✦ Յիշեցնում ենք մեր ընթերցողներին, որ այսօր ճաշից յետոյ Թիֆլիսի ժողովարանի ամառային այգում տեղի է ունենալու հետաքրքրական զբօսանք յօգուտ այն ընկերութեան, որ խնամում է Ներսիսեան դպրոցի չքաւոր աշակերտներին։ Ցանկալի է, որ հասարակութիւնը իր ներկայութեամբ օգնէր այդ ընկերութեանը։

✦ Բաթումում, գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեամբ, ապրիլի 14-ին փակել են «Батумск. Новости» օրաթերթը նրա համար, որ Քութայիսի նահանգապետ Սլաւօչինսկու հրաժարականի մասին խօսելով, թերթի խմբագիրը հարկաւոր կոչումը չէ գրել նահանգապետի անուանը, այլ տպել է սոսկ «Սլաւօչինսկի»։

ՄԵՂՐԻԻՑ մեզ գրում են. «Թոյլ տուէք «Մշակի» միջոցով շնորհակալութիւն յայտնելու Մեղրիի հասարակութեան հետևեալ անհատներին, որոնք իրանց ննջեցեալների յիշատակը կենդանի և վառ պահելու համար՝ դրամական նուէրներ տուին դպրոցի գրադարանին և տեղական սիրողների ֆօնդին։ 1) Գէորգ Իսրայէլեանին, որ ի յիշատակ իր հանգուցեալ մօր՝ 25 րուբլի նուիրեց գրադարանին, 25 ր. ֆօնդին։ 2) Յովհաննէս Սէթեանին, որ ի յիշատակ իր հանգուցեալ հօր՝ 20 ր. նուիրեց գրադարանին, 10 ր. եկեղեցուն։ 3) Յովհաննէս Դանիէլեանին, որ ի յիշատակ իր վաղամեռիկ դստեր՝ աշակերտուհի Աշխէնի՝ 50 ր. դրեց հոգաբարձութեան իրաւասութեան տակ, ինչպէս և հանգուցեալի քեռին՝ Յովակիմ Մալումեանը՝ 25 ր., ընդամենը 75 ր., որի տոկոսիքով ամեն տարի դպրոցում պէտք է պահվի մի աշակերտուհի»։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

[illegible] ապրիլի 15-ին, երեկ. ժամը 10-ին, [illegible] Գրենակայա և Վօկզալնայա փողոցների անկիւնում, պահակատեղում կանգնած քաղաքապահ ոստիկան Պոտէխինին մօտեցաւ նրա կին Ելիզավետան, որպէսզի բանալիները վերցնէ։ Տալով բանալիները, Պոտէխինը առաջարկեց կնոջը հեռանալ, որովհետև նա կանգնած լինելով պահակատեղում, իրաւունք չունի խօսել, որը և վերջինս կատարեց և դիմեց դէպի տուն։ Ճանապարհին նրան մօտեցան երկու հարբած պահակներ և ոյժով սկսեցին քաշել նրան։ Տեսնելով այդ, Պոտէխինը մօտեցաւ և քաղաքավարի կերպով առաջարկեց նրանց ձեռք չը տալ կնոջը և առհասարակ չանհանգստացնել հասարակութեան. այս նկատողութեանը հարբած պահակները պատասխանեցին հայհոյանքով և, թողնելով կնոջը, յարձակվեցին Պոտէխինի վրա, աշխատելով զինաթափ անել նրան, իսկ նրանցից մինը՝ Իվան Տարանուշինը հանեց ատրճանակը և սկսեց սպառնալ Պոտէխինին, որի պատճառով վերջինս ձերբակալեց Տարանուշինին և տարաւ ոստիկանատուն, իսկ միւս պահակը՝ Իվան Միրօշնիչէնկօն կարողացաւ փախչել։

✦ Ապրիլի 16-ին, երեկ. ժամը 9-ին, 2-րդ կարգի վաճառական Արամ Տուշիշվիլին, որ ապրում է Սուրբ-Մինասի փողոցում, սեփական տանը, յայտնեց ոստիկանութեան, որ այս րօպէիս երկու անյայտ մարդիկ, բռնելով իր տան առաջ խաղացող իր 6 տարեկան Վլադիմիր որդուն, նստեցրին սպասող կառքը և տարան Արսէնալի խճուղու ուղղութեամբ։ Այդ պատճառով 7-րդ ոստիկանատան պրիստաւը հեռախօսով տեղեկացրեց 8, 9, 10 և 11-րդ ոստիկանատներին յափշտակողներին և ե-

---

թակիցը, որ սահմանադրութիւնը հռչակուելէն քանի մը օր վերջ հոն էր և կը հետազօտէր։

Երբ Սելանիկի ուլտիմատումը կուգայ, պալատականներու առաջին խորհուրդը կըլլայ մերժել և ի հարկին բռնի ոյժ գործածել։ «Թնդանօթները պատրաստ են,—կը գոչէ փաշա մը.—կը կրակենք ու բոլորը միասին կը ցրուենք»։ Սուլթան կը վարանի, յետոյ հաւանութեան նշաններ ցուցնելու վըրայ է, երբ լուր կը հասնի թէ ապստամբները կազմ ու պատրաստ են Պոլսոյ վրայ արշաւելու։ «Թնդանօթի պայթիւն մը կը ցրուէ զանոնք»—կըրկնէ փաշան։ Սուլթան տակաւին անվստահ է դիրքին։ Ցանկարծ լալագին աչքերով ներս կը խոյանայ Սաիդ-փաշա և կը խնդրէ սուլթանէն ստորագրել սահմանադրութեան հրովարտակը։ «Դո՜ւն ալ, Սաիդ»—կը գոչէ Աբդուլ, կեսարի յատուկ յուզումով մը, և ստորագրելէ յետոյ՝ նուաղած կիյնայ գետին...

Պատմական նշանակելի աւիթներու միշտ կցուած կըլլան սասնկ առասպելներ, որոնց հաւատալ միամտութիւն է լոկ։ Ես այս լուրը գնահեցի հոս՝ միմիայն հետաքրքրութեան համար։

Դառնանք նորէն մեր հեղինակին և տեսնենք անոր նկարագրած սուլթան Համիդը, որ կարծեմ ամենէ թարմն է և թերևս բաւական ալ ճշմարտութիւններ կը պարունակէ։

Տեսակցութեան միջոցին երես առ երես եկած են, և թող հեղինակը պատմէ իր տպաւորութիւնները՝ իր իսկ բառերով.

«Ճակատ առ ճակատ եկանք արևնի մարդուն հետ։ Եթէ չկրցինք նայիլ իր աչքերուն մէջ, այդ ալ որովհետև թարթիչները վար ինկած են ծերութեան յոգնութիւնով (թէ 64 տարեկան է ան) և գլուխը դէպ յառաջ կքած՝ բարձր ուսերուն մէջէն, ընկճուած, ինչպէս ոմանք կառարկեն, իր հագած զրահաչապկին ծանրութեան ներքև։ Աւելի յոգնութիւնով ճնշուած մը պիտի կարծէք զինքը՝ քան թէ ոճիրներով շաղախուած մէկը։ Սակայն դէմքը հասարակ դէմք մը չէ։ Խոշոր, կոր քիթը, թուխ ներկուած մօրուքը, բարձր ճակատը, մինչև ճաղատութեան հասնելու աստիճան նեղցած, ու գագաթին վրայ դրուած ֆէսը գաղափար մը կուտան այս արտակարգ մարդուն նկարագրին վրայ՝ առանց ուսմունքի, մաշուած անձնական երկիւղի կիրքով, որ իր կեանքը գերիշխանող ունակութիւն մը դարձած է, իր բովանդակ մըտաւոր ոյժը կեդրոնացուցած ինքզինքն այն մէկ արարքին վրայ, որ, աստիճանաբար զարգանալով փորձառութեամբ և իրեն օժանդակ ունենալով հեռագիրն ու երկաթուղին, դեռ մինչև երէկ բազմեցուցած էր զինքը աշխարհի ամենէ յաղթանակօրէն կատարեալ բռնակալութեան կեդրոնը»։

Այս հատորը, ինչպէս ըսի, խիստ շահեկան դէպքեր կը պարունակէ և իր մանուածապատ թարմ լուրերը, միացած բազմաթիւ լուսանկարներու, արդէն իսկ մեծ յաջողութիւն գտած են տեղս այս հարցով զբաղող ընթերցող հասարակութեան մէջ։

Թերևս ուրիշ յարմար առթիւ մը նորէն անդրադառնամ այս հատորին։

Մինաս Ցոլակ

[illegible]

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

[illegible]

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

[illegible]

ԳԻՍՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

[illegible]

Հինգշաբթի, ապրիլի 16-ին, վրաց ազնուականութեան թատրոնում կայացաւ տաղանդաւոր դերասանուհի Մարօ Մդիվանու բենեֆիսը։

Խաղացվեց Լ. Անդրէեվի «Մեր կեանքի օրերը» 4 գործ. պիէսան, մասնակցութեամբ դերասանական ամբողջ խմբի։ Բենեֆիցիանտուհի Մդիվանին, որպէս փորձված ու հմուտ դերասանուհի, շատ աջող կերպով կատարեց Օլգա Նիկոլաեվնայի դերը։ Միւս դերակատարներից պ. պ. Գիվարաձէն (Գլուխովցեվ), Գունիան (Օնօֆր), Շալիկաշվիլին (Արխանգելսկի և օֆիցէր) լաւ էին ըմբռնել իրանց դերերը։

Տիկ. Ն. Ջավախիշվիլին բնորոշ և ծայրաստիճան աջող էր Եվդօկիա Անտօնօվնայի դերում։ Լաւ էր և պ. Աբաշիձէն բժշկի դերում։

Թատրոնը ծայրէ ի ծայր լիքն էր հասարակութեամբ։ Բենեֆիցիանտն ստացաւ մի քանի ընծաներ։

Հասարակութիւնը խանդավառ ցոյցեր սարքեց ի պատիւ տ. Մդիվանու։

Անկարելի է չը յիշատակել այն տգեղ երևոյթը, որ քանիցս մամուլի ներկայացուցիչների տեղերը ծախվում են, որի պատճառով նրանք մնում են ոտքի վրա կանգնած։ Հրաւիրում ենք Վրաց Դրամատիկ Ընկերութեան Վարչութեան ուշադրութիւնը այս տգեղ երևոյթի վրա. լիայոյս ենք, որ ուրիշ անգամ չեն կրկնվի նման դէպքերը։

Արտակ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 16 ապրիլի

Հայուհեաց Որբախնամ Ընկերութեան Վարչութիւնը ի նշան իր խորին շնորհակալութեան ցանկանալով յաւերժացնել հանգուցեալ տիկին Աննա Յովհաննիսեան Ղուկասեանի յիշատակը որբանոցի օգտին կտակած 500 րուբլու համար՝ որոշեց այդ գումարի տոկոսիքով որբերից մէկին տալ կրթութեան որևէ ծխական դըպրոցում, համարելով նրան իբր որդեգիր հանգուցեալի։

Վարչութիւնը նոյնպէս յայտնում է իր սրտանց շնորհակալութիւնը օր. Վարդուհի Էնֆիաճեանին, որը նուիրեց ընկ. օգտին 15 ր. իր անմոռանալի հօր՝ Աւետիք Էնֆիաճեանի դագաղի վրա պսակ դնելու փոխարէն։

Վարչութիւն

—

Թիֆլիս, 27 մարտի

«Մշակի» 64-րդ համարում Նիմանդ ստորագրութիւն կրող յօդուածը ինձ ևս դասում է այն անձանց շարքը, որոնք իբրև թէ «առանց որևէ վարձի բոլոր յարմարութիւններով» ապրել են ճեմարանում հ. Մեսրոպ վարդապետի տեսչութեան ժամանակ։

Իմ վերաբերմամբ այս ակնարկութիւնը կատարելապէս անճիշդ է։ Միւսները թող իրանք խօսեն։

Բացի աւագ վերակացութիւնից՝ ես շաբաթական 13 դաս եմ աւանդել. այն ժամանակվայ դասագնով միայն դասերի համար պիտի ստանայի 650 ր., իսկ ես ընդամենը ստանում էի 1050 ր., ուրեմն աւագ վերակացութեան համար ստացել եմ 400 ր.։ Հերթապահ վերակացուները վերակացութեան համար ստանում էին 600 ր., միայն ոչ հերթի օրերին լինում էին գիւղում վարձած բնակարանում։ Արդ, եթէ վերակացուն 600 ր. էր ստանում և ամենքան պատրաստ, բացի բնակարանից, աւագ վերակացուն նրանից գոնէ 200 ր. աւելի պիտի ստանար՝ 800 ր., այն ինչ ես միայն 400 ր. եմ ստացել։ Պարզ է, որ ես ռոճկիս հաշւին եմ ապրել ճեմարանում, ուստի և 400 ր. պակաս եմ ստացել։ Եթէ աւանդածս դասերից 4-ը (Ա. գ. դասարանում) կիսադասագնով հաշւենք, այս դէպքում ես 300 ր. պակաս ստացած կը լինեմ։

Ճեմարանի Նախկին աւագ վերակացու՝

Յովսէփ Գրիգորեան

—

Բաբերդ, 16 մարտ

Յանուն Բաբերդի Ընթերցասիրաց Միութեան կուգամք հրապարակաւ մեր խորին և անկեղծ շնորհակալութիւնը յայտնել Յ. էֆ. Շամիլեանի, որ իր բազմաթիւ բարերարութեանց շարքին վրայ հատ մը ևս կա... օժանդ... Ընթերցարանս իր նուի... հեղինա... օրինակ տարեկան «Մշակով»։ է հանդէպ Մ... ... աւելի որակի տեսակէտ հիացումը ... աւելի ի՞նչ քաջալերա... պ... ... չէ ... ... հրապարակային շնոր... ... սիրելի ... քան ուսման տենչով ... ... ւոր աղքատիկ ընթերցողներ... ... այնքան սիրուած ու ժողովրդականացած թերթ մը, որպիսին է «Մշակ»։

Մնամք յարգանօք վարիչ մարմին ընթերցարանի միութեան Բաբերդի՝

Ատենապիր՝ Հայկ Տէր-Գրիգորեան
Ատենապետ՝ Զաքէոս Այվազեան

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳ. ԳՈՐԾ.
16 ապրիլի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Հրատարակվեց Բարձրագոյն հրաման 1909 թւի ապրիլին Բեսզանի գաւառում փորձնական մօբիլիզացիա անելու մասին։ Անհրաժեշտ է ճանաչված այդ նպատակով իսկական ծառայութեան կոչել պահեստի զինւորներին և նաւաստիներին և ազգաբնակութիւնից ձիեր ստանալ։

Մինչև 1909 թ. հոկտեմբերի 26-ը Եալտայում և նրա գաւառում արտակարգ պահնորդական դրութիւնը պէտք է շարունակվի։

Օրվայ ընթացքում խոլերայով հիւանդացաւ մի մարդ. մեռնողներ չը կան։

ՕԴԵՍՍԱ։ Ի նկատի ունենալով որ վերջին ժամանակներս հասարակական ժողովարաններում տեղի են ունենում անկարգութիւններ անձնական հողի վրա, քաղաքապետը տեղեկացնում է ազգաբնակութեանը, որ նման դէպքերի կրկնութիւնը կը ստիպէ իրան խիստ միջոցներ ձեռք առնել մեղաւորներին յայտնագործելու և պատժելու համար։

Քաղաքապետի պարտադիր որոշմամբ արգելվում է ամեն տեսակ կազմակերպութիւններ և խմբեր հաստատել առանց նախնական թոյլտուութեան։

ԿԱՀԻՐԷ։ Բժիշկ Հասան Ֆասմի Համալէզդինը այստեղ հաստատեց սօցիալիստների առաջին ընկերութիւն և ձգտվում է սօցիալիզմը տարածել Եգիպտոսի շինական ազգաբնակութեան մէջ։ Նոր ընկերութեանը յարվեցին առայժմ բացառապէս մահմեդականները։

ԲԵՐԼԻՆ։ Ֆրանսիական սենատոր դէ-Կօնստանի զեկուցմանը ներկայ էր մի քանի հարիւր մարդ, ի թիւս որոնց ֆրանսիական դեսպանը, րէյխստագի նախագահը, շատ պատգամաւորներ, Բեռլինի քաղաքապետը, համալսարանի ռէկտօրը, գիտութեան, գեղարուեստի, գրականութեան, ֆինանսների և առևտրի բազմաթիւ ներկայացուցիչներ։ Զեկուցանողը մատնանիշ արաւ, որ ֆրանս-գերմանական մերձեցումը ոչ միայն անհրաժեշտ է, այլ և անխուսափելիօրէն պէտք է կատարվի։ Ցաճախակի նրան ընդհատում էին ծափահարութիւններով։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Վօլգայի վրա նաւագնացութիւնը սկսվել է։

ՓԱՐԻԶ։ Ֆալիէրը վերադարձաւ։

ԲԱՅԷ։ Առաւօտեան ժամը 10 և 40 րոպէին եկան Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդօրօվնան և անգլիական թագաւորական զոյգը, որոնց դիմաւորեց Էդուարդ թագաւորը։ Հանդիպումը կրում էր սրտագին բնաւորութիւն։ Իտալական նաւի վրա իտալական օգոստափառ թագաւորական զոյգի ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ նախաճաշ։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Պուշկին, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Օ. Վ. ԳԵՅԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Մ. ՏՈՒՐԲՕՎԻՉ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Օ. Վ. ԳԵՅԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Վճարը 50 կ.։ Ջքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺՇԿՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Հիւանդների բաժանմունքով

Թիֆլիս, Ելիզավետինսկայա փ., 79, հեռ. 1026.
Հիւանդների ընդունելութիւն ամեն օր.

ՄԻՔ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ—առ. ժ. 11—12-ը միզասեռական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդ. (երկուշ., չորեքշ., ուրբ.)։
Ի. Ն. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ—առ. ժ. 11—12-ը ջղային և ներքին հիւանդութիւններ։
Մ. Պ. ԿԻՄՕՆՏ—առ. ժ. 11—12-ը վիրաբուժական հիւանդութիւններ։
Ս. Ա. ԼԻՒՐԻ—առ. ժ. 11—12-ը քթի բգի և ականջի հիւանդութիւններ։
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ—առ. ժ. 10—11-ը ներքին և երեխաների հիւանդութիւններ։
Մ. Ե. ՄՋԱՐԵՈՒԼՕՎ—ցեր. ժ. 1—2-ը կաշուի և սիֆիլիսի հիւանդութիւններ (երեքշ., հինգշ., շաբաթ)։
Լ. Մ. ՄՕՆԻՆ—ցեր. 1—2-ը կանանց հիւանդ. և մանկաբարձ.։
Բժշկութիւն էլեկտրականութեամբ, մասսաժով և հիպնօզով։ Միկրօսկօպիական, բակտերիօլօգիական և քիմիական հետազօտութիւններ։ Ծաղկի պատուաստում։ Ծծմայրերի քննութիւն։ Վճարը խորհրդի համար 50 կոպէկ։ Օպերացիաները և համախորհուրդները ըստ համաձայնութեան։ Հիւանդների բաժանմունքը բաղկացած է թէ ընդհանուր և թէ առանձին սենեակներից։
(կ. և. ու.) 236. 100—10

ԲԺԻՇԿ
Ա. Մխիթարեանց
Սիֆիլիս, վեներական, միզասեռական եւ մորթու ցաւեր
Ընդունելութիւն ամեն օր } 12—2 ժ. ցեր. 5—7 ժ. երեկ.
Սօլօլակ, Բէհբութեան փողոց № 33.
(բ. մ.) 100—67

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Ա. ՋՆՆԵԱՆԻ
ԿԵԱՆՔԻ ԵՐԳԸ
Դիմել գրավաճառներին։
(օ. մ.) 324. 6—1

Յ. Դաղբաշեանի
1. Լիակատար բառարան ռուսերէնից հայերէն։ Գինը 8 ր., կազմած 9 ր. և աւել, նայած կազմին։ Ծանապարհածախսը (մօտ 1 ր.) հեղինակի վրա։
2. Լիակատար բառարան հայերէնից ռուսերէն։ Լոյս են տեսել առաջին և երկրորդ պրակները։ Մնացած մասը լոյս կը տեսնի մի փոքր ժամանակով։ Բաժանորդագինը 5 ր., առաջին բառարանս գնողների համար 4 ր.։
3. Գրպանի բառարան ռուսերէնից հայերէն։ Բաժանորդագինը 2 ր. 50 կ.։
4. Ռուսերէն այբբենարան և առաջին ընթերցարան։ Գինը 25 կ.։
Դիմել՝ Тифлисъ, Темные Ряды, Хачатуру Теръ-Хачатуряну, և իրան հեղինակին՝ С.-Петербургъ, А. Дагбашяну. До востребованія.
(շ.) 323. 1—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ՆԱՀԱՆԳՈՒՄ
Բօրչալուի գաւառում ծախում եմ անտառային կալուածք, 1830 դեսեատին, որը ներկայանում է անտառ-արդիւնաբերողների համար խոշոր պահանջ. մեծ կաղնի ծառեր, հաճարենի, հացենի, թղկենի, տանձենի և այլն և այլն։ Նոյն գաւառում, նոյնպէս և Դուշէթի և Գօրու գաւառներում ծախում եմ միանգամայն էժան, ամենքի համար խոշոր նշանակութիւն ունեցող մի քանի կալուածքներ, որոնք պատկանում են մի կալուածատիրոջ։ Հետաքրքրվող անձերը թող ռուսերէն դիմեն մանրամասն տեղեկութիւնների համար՝ С.-Петербургъ, Невскій, 140, А. Г. Муръ.
(п. 60286) 306. 10—3

Սրանով յայտնում եմ ի գիտութիւն յարգելի
ՀԱՑԱՎԱՃԱՌՆԵՐԻ,
որ Ստաւրոպօլ քաղաքում բացել եմ հացավաճառանոց։
Գլխաւոր նպատակս է մատակարարել Անդրկովկասեան քաղաքներին ամեն տեսակ հացահատիկ և ալիւր թէ տեղիցս և թէ շրջակայ կայարաններից։
Ալիւրը պատրաստում եմ սեփական ընտիր ցորենից՝ հետևեալ տեսակների—«կրուպչատկա», «սէյանկա» և «բազմօլ»։
Հետաքրքրվողներին իսկոյն ուղարկում եմ նմուշները՝ միաժամանակ նշանակելով և գները։
Գների զգալի փոփոխութեան ժամանակ կլիէնտներին յայտնվում է հեռագրով։
Խնդրում եմ ի նկատի ունենալ, որ ամեն մի ապրանք ես գնում եմ առաջին ձեռքից այնպէս որ այդ հանգամանքը հնարաւորութիւն է տալիս ինձ վաճառել ուրիշներից ամենանորմալ գներով։
Յուսով եմ, որ յարգելի վաճառականները անուշադիր չեն թողնի իմ ֆիրման։
Պատուէրները կը կատարվեն կարելոյն չափ շտապով, ամենայն ճշտութեամբ և բարեխղճօրէն։
Թղթակցութիւնները հայերէն և ռուսերէն լեզուներով։
Յարգանքով Մ. Յ. ՖԱԼԱԿԵԱՆՑ
Հասցէ՝ } Նամակի համար. Ставрополь-губ., М. А. Фалакянцу, почт. ящ. № 48. Հեռագրի համար. Ставрополь.-губ., Фалакянцу.
(շ.) 50—34

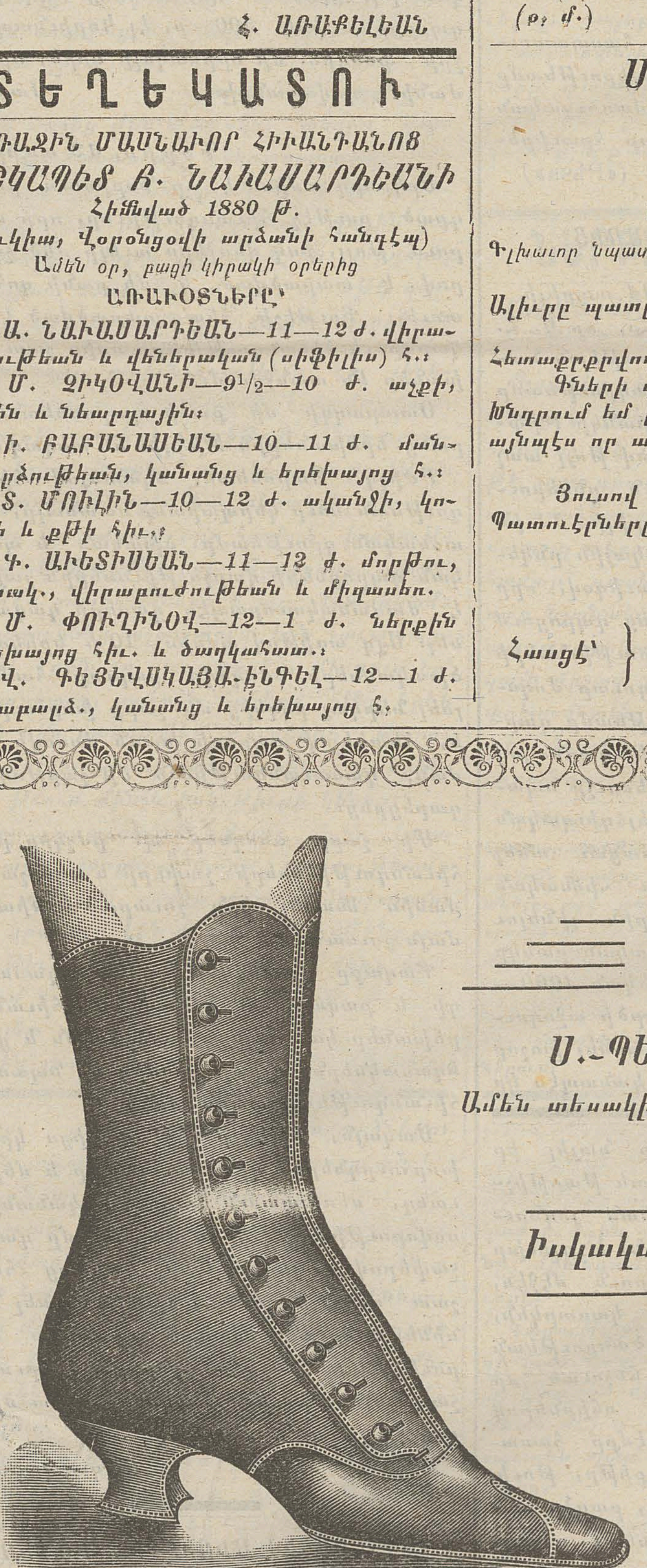

ԲԱՐՁՐ ՏԵՍԱԿԻ
ԿՕՇԿԵՂԷՆ
Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՄԵԽԱՆԻԿ. ԱՐԴԻՒՆԱԲ. ԸՆԿ.
Ամեն տեսակի մօդայի ձևերի. գտնվում է բոլոր յայտնի խանութներում։
ФАБРИЧНОЕ КЛЕЙМО
Իսկականը միայն այս դրօշմով
С.ПЕТЕРБУРГЪ
ՌՈՒՍ-ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ՌԵԶԻՆ. ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
„ТРЕУГОЛЬНИКЪ“
ԱՆՈՒՆՈՎ
Թիֆլիսի բաժանմունքը գտնվում է ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄ
ԱՅԴՏԵՂ ԿԱՅ ՊԱՀԵՍՏ ԿԱՃՈՒԵՂԷՆԻ Ռուսական և արտասահմանեան արդիւնաբերութեան
ԿՐԿՆԱԿՕՇԻԿՆԵՐԻ ՌՈՒՍ-ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ՌԵԶԻՆԻ ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱՅԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Կրեմ եւ Ապրետուրա կօշկեղէնի համար
Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՄԵԽ. ԱՐԴԻՒՆԱԲ. ԸՆԿԵՐ.
(շ.) 182. 0—8